

НАРОДНЫ НОВИНКЫ

КУЛЬТУРНО-СПОЛОЧЕНЬСКИЙ ТЫЖДЕННИК РУСИНІВ СР

р. XVI

ч. 39-40

4. октобра 2006
ціна 6,- Ск

• Учасників інтеррегіонального Програмового вибору 3. конгресу русинського языка 28. септембра 2006 в Інституті регіональних і народностных студій Пряшівської університету привітав його директор проф. П'єддр. Штефан Шутай, Др. н. (четвертий зліва). На фотії далі з ним суть зліва: проф. Др. ааб. Генрік Фонтаньскі, Мгр. Мірослава Хомяк з Польска, проф. Др. Михал Фейса з Сербії і ПаДр. Анна Плішкова з Мгр. Аленов Быховоз со Словенска • По скінчінню дводенного засідання вибору, котре проходило в салонку Інтернату Александра Духновича, ся ёго участниц сфотографовали на памятку перед ним. Зліва доправа: доц. ПаДр. Василь Ябур, к. н., А. Плішкова, жена Г. Фонтаньского Аліця, М. Хомяк, Г. Фонтаньскі, ПаДр. Марія Мальцовска, М. Фейса, А. Быхова і Мгр. Валерій Падыя, к. н. Фоткы: А. З.

Зачали ся приправы 3. конгресу русинського языка

В історії розвою языка карпатських Русинів по 1989 році своє визначне місце мали два міжнародны конгреси русинського языка. Обидва были організованы на Пряшівщині і обидва мали визначный вплив на процес кодифікації варіантів русинського языка в окремих країнах. Курто собі припомниме, о чім были.

Першый міжнародный конгрес русинського языка был зорганізований з ініціативи **Світового конгресу Русинів 6. – 7. новембра 1992 року в Бардієвських Купелях**. Ёго главным організатором была **Русинська оброда в ЧСФР**, ведно з **Карпаторусинським научным центром в США**. Конгрес підпорила тыж Шведська академія зо Штокгольму, Романшска ліга (Romansch League) зо Швайцарії і Академія діалектних языків з Монака. Ёго цілём было координувати зачаты работы на формованню стандартного русинського языка. Проходив у двох частях: научно-теоретичній і в практичній, в яких визначны світовы славісты, соціологы і історіци говорили о скусеностях інших народів з кодифікації, повіджено словами профессора **Александра Дуліченка** з Естонії, тзв. малых списовных языків. Памятны зістали про нас слова у світі знамого америкикого соціолінгвісты профессора **Джошуа Фішмена** (Єшівска і Станфордська універзіта), бісідуючого о феномені першых языковых конгресів у 18 народів Европы, Африки, Америки і Азії в роках 1849 – 1984, який підкреслює, же критерієм успіху першых конгресів не был ани так їх обсяг, але сформованя на них сталих комісій і інших органів, які в далшых роках систематично робили. Уведженны практичны приклады з кодифікації языка і ёго фунгованя в школьській, але і в інших сферах, малых народів у Европі, як Ретороманів у Швайцарії (проф. Джордж Дармс, Універзіта у Фрайбургу) і Монеґасків в Монаку (проф. Елейн Молло, Універзіта в Ніс), послуужили як можны пути рішіня языкового проблемы карпатських Русинів. 12 пунктів Резолюції з першого языкового конгресу свідчило о тім, же Русини можуть піти путів подобнов, як скоро 40-тісячова народность Ретороманів, які понад 50 років хосновали шість варіантів списовного языка (каждый з властнов ґраматиков і словником) а шість варіантів ся тыж учіло в школах. На їх основі аж в 1982 р. сформовали сполочный списовный язык *rumantsch grischun*, який од 1996 р. ся став четвертым урядным языком Швайцарії попри німецьким, французьким і таліанським.

Русинський списовный язык ся мав зачати формовати аналогічно на основі говорених варіантів тых регіонів (штатів), де жыють Русини, спочатку окреме про каждый з них, а поступно на їх основі ся мав зачати творити еден сполочный, цілорусинський, списовный язык. Першый конгрес окрем того, же ініціював систематичну роботу над кодифікацієв, сучасно вирішув тыж найважнішы концепчны вопросы кодифікації русинського языка, а то:

1. кодифікація русинського языка бы мала быти основана на живым языку,
2. каждый зо штирех русинських регіонів бы мав узаконити свій властный варіант списовного языка, заснований на найросширенішій діалекті,
3. русинський язык бы мав вживати азбуку.

Визначным вислідком першого конгресу было установлення інтеррегіональной лінгвістичной комісії, яка в далшых двох роках систематично робила над сполочнов языковим термінологієв (попозерай Панько, Ю.: *Русинсько-русько-українсько-словенсько-польський словник лінгвістичных термінів*, Пряшов: Русинська оброда, 1994) і орфоґрафієв будованов од самого зачатку на принципах зближованя регіональных варіантів русинського языка Словенська, Польска і Підкарпатя. (Тзв. цілорусиньскы знакы як результат рішіня інтеррегіональной лінгвістичной комісії з того часу суть захованы в обидвох дотепер выданных орфоґрафічных правилах на Словенську, попозерай: Ябур, В., Панько, Ю.: *Правила русинського правопису*, Пряшів: Русинська оброда, 1994; Ябур, В., Плішкова, А.: *Русинський язык в зеркалі новых правил про основны і середні школы з навчанём русинського языка*, Пряшів: Русин і Народны новинкы, 2005.)

Другый міжнародный конгрес русинського языка з ініціативи проф. Др. Павла Роберта Маґочія і вдяка фінанчній підпорі Карпаторусинського научного центра в США, был зорганізований 16. – 17. апріля 1999 на Пряшівській універзіті у звязи зо vznikом **Одділіня русинського языка і культуры в рамках Інституту народностных студій і чуждих языків ПУ** як научно-педагогічної інституції. Тот конгрес у приятій Резолюції потвердив основны принципи прияты на першій конгресі односно будованя языка, і каждая з регіональных секцій (Словенсько, Підкарпатя, Польско, Мадярсько) собі поставила за ціль старати ся о росшырєваня функціональных сфер вживаня окремих варіантів русинського языка, причім за пріорітну ся становила сфера школьска. Резолюція (в пунктах д, е) підкреслила вызнам новозникнутой научно-педагогічної інституції в далшій розвою русинського языка і культуры. Наслідно **Міжджнародна рада про выскум і выміну (IREX)** становила Пряшівську універзіту за освітній центр про академічных працівників, занимаючих ся русиністкы.

Приправы на **Третій міжнародный конгрес русинського языка** ся зачали в тых днях в **Пряшові**. Хоць конгрес буде аж на другой рік в польскім Кракові, ёго приправнов фазов – зоставлєванём програму – ся занимав **інтеррегіональный Програмовый выбор**, який 28. – 29. септембра 2006 засідав у салонку Інтернату А. Духновича. Выходячі з актуального функціонуваня окремих варіантів русинського языка, і з визначности школьської сфери про народностный живот Русинів у цілім, ёго членове ся згодили в тім, же далшый конгрес бы мав мати зясь двояке заміряня: як научно-теоретичне, так главно педагогічно-практичне. Выбор творили **научны і педагогічны робітници з каждой країны, де Русини жыють: зо Словенська – доц. Др. В. Ябур, к. н., Др. А. Плішкова, Мгр. А. Быхова, Мгр. М. Гай, Мгр. Ш. Сухий; з Польска – проф. Др. ааб. Г. Фонтаньскі, Мгр. М. Хомяк; зо Сербії проф. Др. М. Фейса; з України Мгр. В. Падыя, к. н., Мгр. М. Алмаши; з Мадярська доц. Др. М. Капраль, доц. Др. Г. Бенедек** (позн. авт. – жаль, не шыткы могли прийти на засіданя, але свої пропозиції дакотры з них послали). Ёго задачов было за каждый регіон представити проблемы, з якими укывателі окремих варіантів русинського языка ся стрічають, і запропонувати лінгвістів, котры бы к даним проблемам выступили на третім конгресі. Споминали ся проблемы главно з переберанём чуждих слов до русинського языка і з ними повязаны проблемы їх правопису. Кідже еднов з тем наступного конгресу буде і **проблематика цілорусинської нормы**, были запропонованы темы зближованя русинського алфавіту, які в окремих варіантах не суть тотожны. Окремы варіанти вживають тыж розділну лінгвістичну термінологію, а то наперек тому, же словник лінгвістичных термінів з 1994 року был вислідком консензу інтеррегіональной лінгвістичной комісії і был предложений як една з основных публікацій ку кодифікації варіанту русинського языка на Словенську. Вызерать так, же к дакотрым языковым проблемам, вирішеним уж на минулых конгресах, ся буде зясь вертати і третій конгрес. Новов буде тема функціонуваня русинського языка в едукачній системі окремих країн, к якій ся будуть высловлєвати главно учітелі русинського языка од матерських аж по високу школу. Сй цілём буде тыж зволити поступ зближованя основных методічно-педагогічных документів з русинського языка і літературы, при конціпованю учебників, при виробі учебных помічників і штудійной літературы, з методікы навчаня і под.

Основный корпус запропонованих тем выходив з основных цілів наступного конгресу, якими є **процес зближованя русинських языковых варіантів і зміцнєваня позиції русинського языка в едукачній системі окремих країн**. Рахує ся, же дакотры далшы пропозиції тем прибудуть в процесі приправ конгресу. Нима ся буде поступно занимати Програмовый выбор, за визначный вислідок засіданя котрого мож поважувати тыж згоду ёго членів продовжити роботу інтеррегіональной языковой секції, котра фунговала перед кодифікацієв русинського языка на Словенську.

А. ПЛІШКОВА

Русини на Словенську по році 1989: розвой, сучасный став і перспектivy (6.)

Сучасный став культурно-народностного жытота Русинів Словенська

Послїдні шість років (2001 – 2006) суть характерістичны тым, же перша русинська культурно-сполоченська організація на Словенську – **Русинська оброда** страчат своє поставлїня єдиного „боєвника“ за права Русинів, досягнута їх цілів і за реалізацію окремих задач, „окрем“ **Здружїня інтелігенції Русинів Словенська**, котре было заложено в 1995 році і vznikло на підпорі діяльства Русинської оброды. Але поступом часу ся зачало ставляти до позиції „ведучой“ організації між Русинами, хоць за собов мать лем горстку інтелігенції з Братіславы і вужывать потенціал русинського жытєльства і членів Русинської оброды зо северовыходного Словенська, де жыє ґро Русинів. Но снажыть ся переберати скоріше задачу „надрядженого про выход“ (такий малый братіславський русинський централізм), як задачу організації, котра бы мала розвивати своє культурно-народностне і освітнє-возродне діяльство главно у своїм центрі – Братіславі, а аж на другім місці на території цілого Словенська, а на тот ціль вужывати немалый потенціал русинської інтелігенції по цілій републіці.

Поступно в тім часі зачали vznikати новы русиньскы обчаньскы здружїня (общества), як **Сполук русиньскых писателів Словенська** (2001), **Сполук русиньской молодежи Словенська** (2001), обновили своє діяльство **Руський клуб – 1923** (розумій русинський), **Русинське культурно-освітнє общество Александра Духновича** (обидві од 2002 року), **Общество св. Иоана Крестителя** (2004), а в непослїдній ряді визначным был vznik **Світового форуму русиньской молодежи** з центром у Пряшові (2003), котрий подля прикладу **Світового конгресу Русинів** зьєднать русиньскы організації з окремих штатів, але молодежны. Редакція **Русин і Народны новинкы** ся претрансформовала на обчаньске здружїня (2003). В найновішій часі vznikла **Словенська асоціація русиньскых організації** (2006), котра зьєднать шість з вышше спомянутых організації і мать амбіцію быти координатором сполочной работы на благо Русинів Словенська. Также часом у тім періоді окремы задачи і їх реалізацію дотогды скоро геґемонной Русинської оброды зачали переберати вышше уведженны общества Русинів, кідже во векшій ці меншій мірі зачало розвивати своє діяльство в окремих областях культурно-народностного, реліґійного і школьського жытота Русинів Словенська. Але єдно є істе і немінуче, же **Русинська оброда в Словенській републіці перестала мати своє высьтє поставлїня єдиной організації Русинів на Словенську**.

В новій ситуації Русинська оброда мусила ся приспособити реаліті розділїня штатной дотації од Міністерства культуры СР на розвой русиньской культуры ай із далшыми обществами Русинів. **Притім тот дотація про Русинів зістала в основі єднака, лем ся зачала ділити на вєще частей, а то закономірно викликало неволю у челных представителів той організації, што в неґативнім зыслі позначило міжліюдськы односини, як і односини міжді окремыма русиньськими організаціями, што є на шкоду сполочного діла – передовыткым далшого розвитку возроджїня ідентичности Русинів, їх культуры і языка.** Хоць Русинська оброда в СР і надале дістає, кідь уж не цілу, но найвєкшу часть зо штатной підпоры виділеної на розвой русиньской культуры, але єй челны представителі і надале бы хотіли, абы їх організації припала, так як перед тим, ціла штатна дотація. Но то суть лем желаня, вывой ся загамовати не дасть, каждый мать право заложити общество і пожадати о штатну дотацію, кідь є рядно зареґістроване на Міністерстві внутра СР. А шыткы вышше спомянуты обчаньскы народностны общества зареґістрованы суть, также бы мали мати єднакы права з Русиньсков обродов на Словенську. Але правдов с, же не шыткым ся дістає належна фінанчна підпора од штату, не шыткым справедливо і в достаточній мірі.

Vznik новых і обновили діяльства дакотрых староновых організації приніс істый розкол у русиньскім русі, не тіснїшу сполупрацу міжді окремыма русиньськими обществами, як бы ся чекало, кідже поле работы є про шыткых шыроке і каждый ся може выпрофіловати, котрій области дасть перевагу і буде ся в ній анґажовати. Дакотры з тых організації так ай зробили і роблять, але іншы ся не знають погнуги з місця і стаґнують. Міжді тоты найактивнішы належать попри Русинській оброді в СР **Здружїня інтелігенції Русинів Словенська, Руський клуб – 1923** (з председом Гавриллом Бескидом), **Общество св. Иоана Крестителя**, обчаньске здружїня **Русин і Народны новинкы** ці **Світовый конгрес Русинів**.

Русинська оброда (сучасный председа **Владимір Противняк**) ся замірює главно на організованя культурных активіт, переважно фольклорных, але часточно ай на видавательську роботу, бо зачала выдавати далше русинське періодікум – **InfoРусин** (од 2004 року), але не чісто в русиньскім языку, бо вєкшына чїсел тых новинок мать аж до 40 % статей у словенськім языку. То бы мало відіти і Міністерство культуры СР, котре тому обществу приділять штатну дотацію на розвой русиньской культуры і русиньского языка, не словенський культуру ани словенського языка! Наісто то можеме оцінєвати як выразный крок дозоду в змыслі главных цілів Русинської оброды, котры перед себе поставила на зачатках возродного діяльства перед 16 роками. Кідь такий вывой буде продовжувати, реально ся може стати, же тото періодікум, хоць буде публіковати статі о Русинах, але уж лем у словенськім языку. А то є в роспорі з возродными ідеалами Русинів на Словенську, але і у світі.

Руський клуб – 1923 і Русинське культурно-освітнє общество Александра Духновича, главно заслугов їх председы **Мгр. Гаврила Бескида**, зачали і далє розвивають культурно-освітну роботу зо заміряньм на історичный одказ Русинів. **Общество св. Иоана Крестителя** (председа **о. Ярослав Поповець**) ся заміряє на русиньскых грекокатоліцких віруючих в реліґійно-народностнім дусі, а в тім діяльстві собі помагать ай издаванём **Грекокатоліцкого русинського калєндаря** (од 2004 р.) і часопису-кварталника **Артос** (од 2005 р.). Сімпатично зачав своє діяльство **Сполук русиньской молодежи Словенська** (сучасна председа **Мгр. Алена Быхова**), приправив пару культурных акцій про русиньску молодеж, был ініціатором заложїня **Світового форуму русиньской молодежи** на 7. Світовім конгресі Русинів у Пряшові 2003 року. В році 2005 як часть 8. Світового конгресу Русинів у польській Криніці было уж друге цілосвітнє засіданя русиньской молодежи, на котрім дошло к росшырїню членських русиньскых молодежных організації форуму зо Словенська, Польска, Мадярська, України, Сербска о нову організацію зо США і за нового председу был zvolenый **Микола Медеші**. **Сполук русиньскых писателів Словенська** (председа доц. **ПгДр. Василь Хома**, к. н.) ся замірює на організованя громад членів общества, бісід із писателями і на видавательську роботу. **Здружїня інтелігенції Русинів Словенська** (председа доц. **МгДр. Михал Штені**, к. н.) організує главно бісіды з русиньськими особностями, часточно выставкы, а зачало і з неперіодічнов видавательсков работов, але часто ся „прижывує“ на ро-

(Закінчїня на 2. стор.)

• 22. вересня 2006 було засідання членської громади Руського клубу – 1923 на чолі з головою Мгр. Гаврилом Бескидом (перший справа), який веде з таємником клубу Інж. Димітрієм Кришом, який вів засідання (другий справа), і членом вибору Петром Крайняком, мол. (третій справа) засіли за керівницький стіл • В дискусії достеменно з'ясувалося, наприклад, Др. Василь Латта (п'ятий справа) і доц. Інж. Павел Шутяк (шостий справа), чиях виступи собі вислухали присутні члени клубу.

Бой о Руський дім продовжує, хто го виграти?

Висловити ся ку винику Надації Руського клубу – 1923 – то був головний пункт дальшої громади членів Руського клубу – 1923, котру голова Мгр. Гавриіл БЕСКИД скликав на день 22. вересня 2006.

Од останньої стрічки членів, котра була 15. юна того року, ся на світло винесли нові факти, котрі були неясні нелем про членів РК – 1923 зосереджених навколо голови Гавриіла БЕСКИДА, але, чудий ся світе, о створінню надації не знали ані самотні членове другої групи, котрі властно мали бути принайменш інформовані вибором РК – 1923, же така надація буде створена, не відходячи о факти, же як платні членове РК – 1923 мали право одголосовати заложник такої надації. Чом ся так не стало? І то було предметом дискусії, виснаження позицій і освітлення фактів навколо двох організацій з еднаков назвов – Руський клуб – 1923. Але подьме од початку...

Голова РК – 1923 Г. Бескид привітав виштых притомних і поінформовав о ситуації од останньої членської громади. Ознамив, же од 4. августа 2006 року суть притомні членове знову зареєстровані на Міністерстві внутра СР як платні членове РК – 1923 і за тот клуб суть на прошлїшкїм суді з судни подана на дотеперішніх самозваных членів вибору, котрі собі в рамках „демократії“ сами дали право властности будову Руського дому і накладати з мастком виштых Русинів подля властного уважіння, ліпше повіджено, подля властного прослїху. Обсягом єдного з уведжених подань є спохыбіння винику Надації РК – 1923 і наслідного переведжіння маєтку – будовы Руського дому на тоту надацію. Притомні членове ся мали висловити к винику надації, котра, як ся вказало в дискусії, була властно створена чотырма особами – професором МУДр. Інж. Константином Барном, Др. н., Інж. Павлом Бірчаком і Яном Цімбалом, котрі суть членами Справной рады надації, а справчїню надації ся став Штефан Секерак. Також прибилиме атмосферу дискусії, котра была жыва, набита множественно емоцій, але треба скончатувати, же одкрыла і многи нові факти. Як члена Руського клубу – 1923 дозволю собі істи моменты дискусії оментувати, значюи дакотрі факти з обидвох боків знеприятельных таборів з надїв, же поступно виплыває на поверх ціла правда о Руськім клубі і Руській домі і тога правда поможе довести діло до кінця на хосен не дакотрої групи, але на хосен виштых Русинів.

Як перший до дискусії ся заголосив пан Др. Василь ЛАТТА, котрий є членом РК – 1923 навколо Штефана Секерака і на громаду був призначений паном Бескидом як рядный член РК – 1923. (Так істо были позваны і други членове, котрых мена фігурують на презенчньх листинах з членських громад другої групи, но не виштыкы тоту можність скохновали). Пан Латта ся вернув до історії куплїня Руського дому і припмянує, же на тот дім ся складали Русини по селах, котрі были організовані в Обществі А. Духовича, напр. село Пчоліне, одкы сам походить мало в обществі понад сто членів. Вказав і на особність професора Вацлавского, котрий діяв на Лабрішіві і послав за тоту долину на Руський дім 35 тисяч корун, котры вибрав од людей Русинів. В новодобій історії, по новембровій революції 1989 наслідовали многи судны спори о власництво Руського дому, на котрий собі робив нароки де-хто. Ту припмянує факт, же в тых спорах предложив найважнїший документ, котрий подтвердив власництво Руського дому як маєтку Русинів професор МУДр. Інж. Константин Барна, Др. н., і на основі того документу був Руський дім навернутый Русинами, респ. Руському клубу – 1923 – єго першым членом, котры поступно розширювали членську базу клубу о дальшых членів. На основі тых фактів пан Латта висловив погляд, же членами клубу ся стали люди, котры паразитовали на Руській домі, зато він є за ліквідацію таких еґоїстичньх груп, котры не роблять на благо виштых, але префериють свої приватні інтереси. Є протів судных спорів і думать, же ситуацію треба рішити мімосудним виріваннєм. Ту собі дозволю такїй коментарь: „Пане Латта, як то хочете зреалізувати практично? На мімосудне вирівання треба мати добру дяку комунікувати. А жебы могло дійти до комунікації, мусять ся обидві сторони стрітити, бо як єдна хоче, а друга єї іґнорує, ніч з того не буде. Як члена РК – 1923 знам, же пан Бескид послав позаньки на дахліко членських громад виштым членам, докінця і панови Секеракови, Барнови, Бірчакови і Цімбалови. На їх властну школу, ані на єдну громаду не пришли, не высїтили свої

„робочі поступы“ навколо Руського дому. А я як дахлікоричный член клубу ем на то чекала і хотіла ем вислухати їх аргументы, а нелем ся дізнавати десь „на пути“, же тот і тот не є добрый Русин, ку тому не треба іти на громаду, а дальшого треба цалком іґнорувати, бо то не є ніяка особність... Такы бісіды „споза плота“ про мене не мають ціну і свідчать о некомпетентности поедньх „тыж Русинів“, о котрых ем сі думала штовсь вєче.

Другий в дискусії выступив Доц. Інж. Павел ШУТЯК, котрий повів: „Быв ем членом РК – 1923 у пана Секерака і наводно ем ся дізнав, же винику Надації Руського клубу. Померзло ня то, же як член ем предці мав право о тім ся дізнати на членський громаді, висловити ся ку тому. Видно, обилили ня, як і многах других членів. Потім ем ся зачав дізнавати дальші дивны факты – був украденый трезор з фінанціями, реконструкція ся робила якось нетранспарентно. Доволи ем сі жадати аналізу господаря з фінанціями Руського клубу – 1923, бо ем збачіє, же в тім не є порядок. Вислїдок моєй оповажливости ня несподївав. Нараз ем був з Руського клубу вылученый з коментарєм на трєх сторінках.“ Пан Шутяк не вірив властным очам, што ся о собі дочітав: „Неморальні, підпорюючі ненависть, розвертаючі тїп...“ Тихий, неконфліктный пан остовіп при таких обвинянях: „Кідь буде дахто по многах роках читати архівны матеріали односно Руського клубу – 1923 і прочітать собі о мі то... Што будуть думати мої правнуки? Ці я досправды такїй шкодливий про сполочність чоловік? Набыв ем пересвідчїня, же панове Цімбала, Бірчак, Секерак і Барна не мають моральне право вєсти і координувати роботу Руського клубу – 1923. Не знам о їх культурньх ці других активностях на полю розвитку русинської культури – аж на бой о Руський клуб і Руський дім. Діяльність Руського клубу бы ся предці мало замірєвати на інтеґрацію виштых сил русинського руху, а не лем тых, котры комусь пасують, бо мовчати і не роблять проблемы...“ (Не роблять проблемы, ліпше повіджено не роблять ніч, суть лем кулісов, котра крыє – може і не знаючі, нечесны практикы сучасного веджіння. Кідь то так не є, вызывым виштых, котры мають што повісти, прийдїте на громаду і повіджте свою правду о Руській клубі, Руській домі і Надації РК. Каждый член Руського клубу – 1923 має право знати, што ся діє – позн. К.К.)

З дальшых дискусій, з котрых векшына ся просила, коли і хто заложыв Надацію РК, бо они, як платні членове, котры мали о виникнутий надації знати – на членський громаді, на котрій была надація створена, суть предці їх підписи, котры бы мали свідчіти о їх згоді і винику надації, ся о тім дізнали лем з меді. І тот факт, як і многи далшы (украденый трезор, страта економічньх документів і фінанцій РК) свідчїть о принайменш підозрїлых практиках бывшего веджіння РК – 1923.

Такє почувованя висловив і пан Штефан КРУШКО, котрий є членом РК – 1923 од 1991 року, но Становы новозвинкутой надації од штатуарів РК – 1923 не дістав і так собі їх сам виважав на Міністерстві внутра СР. Быв зачудований їх обсягом і померзлю єго, же властно як член РК – 1923 ся сам під них, хоч і не знаючі, підписав.

Наконець, по ряді дальшых выступаючїх, ЮДр. Петро КРАЙНЯК скончатовав, же треба в першій ряді одголосовати неплатність винику надації, бо то буде єден і з дальшых кроків, котры легальним і транспарентным способом забезпечать наворотня Руського дому до рук виштых Русинів, а не лем малої групи „выловельных“, котрым ся видить, же праві они мають на нєго право. Так ся і стало. Притомні членове РК – 1923 голосованнєм подтвердили (аж на єдного, котрий ся стримав) неплатність винику Надації РК – 1923, котра была створена без їх згоды.

Также на вопрос, хто выграти бой о Руський дім хоче ся мі одповісти, же виштыкы, котрым о Русинів як народностню меншину скучноно іде. Выграти виштыкы, котры вказує нелем словами, але главно властными skutkami, же суть охотны помочи при возроднім процесі Русинів як народностню меншину. Выграти тоты, котры ся не ховають „поза плотью“, але суть охотны комунікувати, выснаєвати аргументами, глядяти путь зєднєчїня і злагоды міджі Русинами. Вірю, же час вкже хто є хто і кому о што іде.

Кветослава КОПОРОВА,
фоткы: М. МАЛЦОВСКА

Даякы „перлы“ з останніх станов РК – 1923 Ш. Секерака

20. апріля 2006 были зареєстровані на Міністерстві внутра СР найновшы (за останні роки уж восьмы) становы Руського клубу – 1923 на чолі з єго головою Штефаном Секераком. Екзистує іщі другий Руський клуб – 1923 на чолі з Гавриілом Бескидом, котрий має новше зареєстровані становы, точно 4. августа 2006, также Секераковы тым стратили платність. Але интересно было собі прочітати становы клубу Секерака, бо в них суть і „правы перлы тоталітної ці незмысленого характеру“, но а о тоту „насопду“ ся хочу поділити з вами, наші читателі. Цїтує в перекладі зо словенського до русинського языка:

– Статя II., пункт 1. б): „Документом тых, хто хотять ся стати членами клубу, є приглашка з овїреным підписом у ютар...“ (Позн.: Таке чудо сьме не віділи іщі ані в єдньх становях!)

– Также, пункт ф): „Членом Руського клубу – 1923 ся не може стати обчан, котрий має ведучу функцію в інших обчанських здружїнях, клубах, організаціях на Словенську.“ (Позн.: Але то ся тыкать в клубі Секерака лем дакотрых, главно тых, котры суть в опозиції. Інакше ціле звучаня того пункту є недемократічне!)

– Также, пункт 2. б): „Членство в клубі заникать выступіннєм – доручіннєм писомного ознаміння о выступінню з клубу з овїреным підписом у ютар...“

– Также, пункт 3. д): „Прічинами занику членства – вылучіннєм суть: кідь член клубу приводить моральну уїму членам клубу, во внутрі клубу побурює останніх членів..., наводить членів к неслуханности односно клубу і вибору.“ (Позн.: То є „права“ демократія: лем тот може бути в клубі, хто тримле „лубу а крок“.)

– Также, пункт 5. б): „Член Руського клубу – 1923 є повинный информувати вибор, респ. членську громаду о членови, респ. членах, котры побурюють останніх членів к незнашанливости і к нетолеранности односно членської громады, респ. вибору.“ (Позн.: То є наводжованя на „ештебацьке“ доношованя каждого на каждого, чім ся наводить атмосфера страху. Днесь?!)

– Статя III., пункт 5. а): „...выбор може надполновати векшыном притомных членів вибору одкликати члена вибору, кідь: ... член вибору не дотримує мовчаність о реалїях, о котрых ся дізнав при выконї функції і о котрых в інтересі клубу не може информувати інші особы.“ (Позн.: Што то є, іґеґална організація за часів фашизму, же членом грозить смерть за прозраджіння?!)

– Также, пункт 6. і): „Голова клубу (в єго непристотности підпредседа)

переводить гнугельный і негнугельный масток Руського клубу – 1923 у Пряшів.“ (Позн.: А причім є ту 7-членный вибор, кідь о таких важньх ділах може выштыти єдна особа, што то є – култ особности з часів соціалізму?!)

– То істо є в статі IV., пункт 1. б): „Негнугельность може перевести на іншу правничую особу председа здружїня.“ (!!!)

– Зсьє тот істий „култ особности“ в статі VI., пункт 4.: „Зміна станов зареєстрованых Міністерством внутра СР без підписів одступаючого председа і підпредседа і новозволеного председа РК – 1923 про обчанське здружїня РК – 1923 не буде правоплатне.“ (Позн.: Также тым ся хотів Ш. Секерак забезпечити председаваннєм до кінця свого жывота?! Таке установлїня є з юридїчного боку неплатне, ведь панує демократія і обчанський принцип, котры суть над даякыма трєма, респ. єднов особов! То было доказано зареєстрованнєм новых станов Руського клубу – 1923 на чолі з головою Гавриілом Бескидом без підписів теперь уж „добровольно-насилу“ одступаючого председа і підпредседа.)

– Также у пункт 6.: „Членська громада вирішила, же: (а теперь ся выраховлюють семерої (!!!) становы Руського клубу – 1923 од 20. 2. 1992 до 3. 4. 2006, і тоты, котры были схвалєваны іншов членськов громад РК – 1923 на чолі з Гавриілом Бескидом), страчають платність.“ (Позн.: Также найновшы становы РК – 1923 на чолі з Ш. Секераком, з котрых ем выбрав вышше спомянуты „перлы“ суть уж восьмыма а становы РК – 1923 на чолі з Г. Бескидом суть девятьма становами. Уж є то фрашка, цїркус, выходить так, же кідь Русини не мали Руський дом, та не было ся на чім натяговати, а теперь, кідь ся вернув до їх властництва, натяговано не є і не знам ці буде конець. Може діло треба рішати резолутнїше!)

Наконець тот „найліпше“. Все ем собі думав і вірив тому, же Руський клуб – 1923 є про Русинів, але з останніх станов РК – 1923 Ш. Секерака ся дізнаємо у статі II., пункт ц), же „Член Руського клубу – 1923 має повинність информувати верейность о цілях і активітах клубу, намагати ся здобывати активістів у прилеглих областях, де жыє карпаторуське (русинське) і українське жытельство...“ (Позн.: Русини, котры суть на Словенську штатом узананы як самостатна народностна меншина, ся до станов Ш. Секерака і єго клубу дістали лем до скобок, але в сучасности неузнане нашим штатом карпаторуське жытельство є там. Парадоксно, і українське. Также, кого то є, властно, клуб?!

А. ЗОЗУЛЯК

(Позаньмы в дурках суть авторы і єін за них несє повну одповідність.)

Русини на Словенську по році 1989: розвой, сучасный став і перспективы (6.)

(Продовжїня з 1. стор.)

боті інших русинських обществ на северовыході Словенська, де жыє главна маса Русинів.

Обчанське здружїня Русин і Народны новинкы (голова Александр Зозуляк) ся в повній мірі орьєнтує главно на видавательську роботу: періодичну і неперіодичну пресу (выдавать Народны новинкы і часопис Русин, як і белетрію.) Шкода, же по пятєх роках Русинський народный календарь у формі альманахів, котры были выдаваны на рокы 2001 – 2005, од Міністерства культуры СР на дальшій рік уж не дістали штатну дотацію, як і в році 2005 Народны новинкы, котры были перед тым 14 років дотовані Міністерством культуры СР (т. є. штатом), але і наперек тому выходили і выходять дондесь, як і культурно-христїанський часопис Русин. Вдяка штатній дотації Міністерства шкільства СР обчанське здружїня Русин і Народны новинкы выдає і учебники русинського языка і літературы. В меншій мірі організує культурны активіты, котры суть звязаны з пропаґації русинського языка і літературы, главно міджі школярами, про котрых подля фінанчньх можностей ся снажыть од року 2000 выдавати в Народных новинках і прилогу під назвов Русалка і сполуорганізує літературны конкурзы під таков істов назвов у писаню властной поезії, прозы і публіцистичньх творів молодых талантів.

Світовий конгрес Русинів (сучасный голова академік, проф. Др. Павел Роберт Маґочій, ПгД.) на Словенську організує культурны акції тыж заміряны на пропаґацію русинського языка і літературы, зачав ай і выдаваннєм неперіодичної пресы, але недостаточна підпора з боку штату му не доволос єй шырше розвинути. Ёго першы виданя суть на світї вдяка фінанціям од спонзорів, главно од знамого русинського філантропа Штефана Чепы з канадського Торонта, котрий дав пїнязі і на виданя єдної магнєтофоновой паськы і двох компактньх дисків із русинськыма народнымі співанками. Выдана дальшых двох кнжикок уж фінанцовало Міністерство культуры СР (2005 і 2006). Ш. Чепа од 1994 року фінанцує і передає бронзову сошку карпатського медвідя як „русинського Оскара“, а то Премію Александра Духовича за русинську літературу. А од 2001 року фінанцує і передає Премію за вызначне діло про Русинів тыж у фінанчній подобі і в подобі нашого Оскара. Вдяка єго ініціативі і фінанчній помочи 10. вересня 2005 виникула нова русинська академічна і харітагітна русинська інституція – Академія русинської культуры в Словенській републіці як перша „філіалка“ Світової академії русинської культуры, котру Ш. Чепа заложыв 2002 року в Торонті і є єї президентом. Підпорує і вебову сторінку Академії русинської культуры в СР – www.rusynacademy.sk у трєх варіантах: русинський, словенський і анґліцький, котра приносить множественно інформації із жывота Русинів Словенська в розлічньх сферах, главно культурно-народностной роботы. Главным посланнєм той інституції є „стимуляція діяльства на поли русинства і захованя богатства і красы русинської культуры на хосен цілого людства“.

Барз хосенну роботу розвивать уж од року 1999 Одділїня русинського языка і культуры (в сучасности на чолі з одборнов асистентков ПгДр. Аннов Плішковых) теперішнього Інституту регіональных і народностных штудій Пряшівської універзіты (перед тым Інститут народностных штудій і чуждїх языків). Інститут розвивать научно-педагогічне діяльство, робить на доконалєваню русинського літературного языка, єго пропаґації і уводжовано до шкільского сістему а од шкільского року 2000/2001 єго інтерны і екстерны працівници сами беруть участь в освіті педагогів про предмет русинський язык і культура. В авторстві працівників спомянутого одділїня інституту і в їх языковій редакції выходять учебники русинського языка про основны і середні школы, як і многи інші виданя, де є важне дотримованя нормативного русинського языка. Тото одділїня як педагогічне робоче місце дотепер реалізовало лем проглубену респ. росшырену форму штудія предмету русинський язык і культура в рамках „Учїтельства про І. ступїнь основньх школ“ на Педагогічний факульті Пряшівської універзіты. „В припадї універзітного штудія пролуєнна форма штудія даный предмет класіфікує до категорії повинно волительных, што значить, же по єго выбраню штудентами ся про них стає повинным і творити інтеґралну часть штатньх заключньх экзаменів; штуденты мають право так істо зволити сі з даного предмету і тему діпломовой роботы... Поки іде о забезпечїня рівноправной позиції з іншыма штудійными програмами на універзітній уровні – зо закона – може ся так стати по успішній акредітації Акредітацїонне комісїє як порадного органу влады СР... што ся наконечтє успішно стало в юні 2005 року... а 28. юна 2005 міністер шкільства признає Пряшівській універзіті право уділявати академічний тітул „бакаляр“ абсолювентам денной і екстерной формы штудія трїрічного бакалярського штудійного програму „Учїтельство предмету русинський язык і література в комбінації з біолоґіє, географіє, словенським языком і літературов, вытворное выховос, музичное выховос, тілесное выховос, реліґійное выховос (на обидвох богословських факультях – грекокатоліцькій і православній), анліцьким языком і літературов, історіє, руським языком і літературов, німецьким языком і літературов“. Также од академічного року 2006/2007 Пряшівська універзіта зачала даный штудійный програм реалізовати в комбінації з дакотрыма зо спомянутых штудійных програмів у рамках одбору „Учїтельство академічньх предметів“. Ёстором єго наванчя ся став Інститут регіональных і народностных штудій Пряшівської універзіты. Удїлене право платити на 3 рокы, в нашім припадї до 31. августа 2008. Бесспорно є то найвекшій успіх – по кодифікації русинського языка, котру собі Русини выдобили 27. января 1995 – на поли фунґованя свого материнського языка в шкільскім сістемі в СР по році 1989“.

Также розвой русинського языка, єго поужываня в шкільскім сістемі, масмедїях, в русинських інституціях, робота з русинськыма дітми і молодежов, приправа кваліфікованых кадрів про шкільство і русинськы інституції, выдаваня русинських учебників і публікацій, періодичной пресы в русинськым языку азукуво і сістематічна освіта на робота міджі Русинами суть в сучасности пріорітами в їх народностній жывоті! Не організованя лем культурньх акцій, главно на базі фольклору, к чому в останніх роках скохзла Русинська оброда в Словенській републіці, проекты котрой надрамово – непозорачю на їх якість і вплив на перцепіента – підпорує ай Міністерство культуры СР. Ябач, є то наслідок абсенції компететньх лідрів з яснов концепцій на ведучіх постах у тій організації, наїсто є то і наслідок абсенції професіональных працівників у народностных організаціях вообще, кідьже од року 2004 штат ся збавив повинности їх прямого фінанцованя, наприклад, у редакціях, а іщі в році 1995 то было в народностных організаціях! Народностна робота в даній ситуації є лем на плечах добровольників, переважно пенсійного віку, котрых силы на важнїшы проекты уж не стачать, очіснїво суть спокійны з таким діяньм, котре але не дає ніяку перспективу про тоту ентїчну меншину на Словенську! Свята і фестивалы з русинським фольклором ся в переєксплуатованій пріорітизували і перед Русинськов обродою, ай за помочи бывшего, „Союзу українських трудящих Чехословаччини“, а будуть ся організовати і в будущности без Русинської оброды ці інших русинських організацій, тадь і так їх главными організаторами все были, суть і будуть істїтськы і сільскы уряды і центры ці домы культуры в регіоні, де во великій мірі жыють Русини. Єдно мусить бути нам виштыкм ясне: „Тады путь не веде.“

6. Штефан Чепа: Наше посланя, www.rusynacademy.sk

7. ПгДр. Анна Плішкова: Материнський язык у шкільскім сістемі СР по році 1989, www.rusynacademy.sk

• 24. вересня 2006 в загороді Православної семінарії Іоана Богослова Пряшівської університету був 1. річник Концерту хорових духовних пісень у Пряшіві, в рамках якого ся ку притомним приговорили: (зліва доправа) конференсерка і сценарістка акції Яна Сива-Трущінська, директор Духовного центра св. Іоана Богослова у Пряшіві Мгр. о. Еміль Ярковський і архієпископ пряшівський і Словенська, Ёго Высокопреосвященность Ян • Їм і вшиткым притомным ся любили выступы хорів: (справа доліва) Православный хор при Храмі св. Петра і Павла з Ужгороду і Православный катедральный хор Александра Невского з Пряшова.

СПОЛОЧНИЙ КОНЦЕРТ ДОБРЫХ ДУШ

Шумне пообідя з православными

В пообідній часі благодатної сонячної осени 24. вересня 2006 року в загороді Православної семінарії Іоана Богослова Пряшівської університету з ініціативи той же семінарії, єї Духовного центра св. Іоана Богослова, на чолі котрої стоїть Мгр. о. Еміль Ярковський, був 1. річник Концерту хорових духовних пісень, на яким ся зышли прихыленці і любители выходного церковнославянського обряду, в переважній мірі православны вірники, але і представителі інших церковей, абы сі выслушали выступ 9 хорів, колективів, груп зо Словенська і України. Першый своєї сорты концерт глубоко ся записав до сердець своїх слухателів і позерателів.

Як підкреслив при ёго отворію директор духовной семінарії о. Ярковський, на одказ наших предків, на кіріло-мефодієвську традицію не мож забывати. Выразом почливости ку такій традиції міджі Русинами є церковнославянський спів, репрезентантами котрого є, главно православна і греко-католицька церков. Абы підкреслити вызнам того співу про сучасників, про духовне збогачіня вірників выходного обряду, одбыла ся тота прекрасна, духовностев набита акція. На концерті взяв участь як православный архієпископ Ян, так і греко-католицький єпископ Монс. Ян Бабяк, приматор міста Пряшова Мілан Бенч і ряд інших визначных церковных і світських представителів.

Конферовала вечер артистка і режисерка Яна Сива-Трущінська, авторка сценарія. Она доказала, же русинському слову при таких акціях патрить прим. Конферовала по русиньскы, і хоць при словенських колективах ся ку позерателям приговоряла по словеньскы. А то вшитко на професіоналній уровни. Коротко представила хор і ёго репертоар. Свій выступ переткала высловами з Божого слова.

На сцені ся вычеряла різнобарвна маса голосів із церковнославянськыма піснями, было чути ту і українськы, словенськы, латинськы і шпанельскы пісні.

Коцерт ся зачав выступом Православного катедрального хору А. Невского з Пряшова, який успішно уж довгы рокы веде і дириґує Др. Анна Дервяникова. Їх выступліня – *Отче наш*, *Благовести*, *душа моя* і інші пісні никого не зохабили рівнодушным. Пані Дервяникова вытворює професіоналну і людську атмосферу при досяганні успіхів хору. Недавно ся ей хор, творений із співачок з ей родного села Орябины, вернув ся з Америки, де жав міджі своїма краями лем успіхы. Ай в тот вечер выступили Орябинчанкы.

З Ужгорода припутовав Православный хор, што діє при Храмі св. Петра і Павла, який дириґувала Наталія Дашук. Як повів на зачатку вы-

ступу о. Петро Івашко, цілём хор є притягнуты молодых до сфер духовной пісні, што ся ай дарить.

Приемным несподіванём був выступ дітей з Основной школы з Вернара, які чисто заспівали пісні в церковнославянськым языку (*Отче наш*, *Тіло Христове* і ін.). Свідчить то нелем о тім, же Вернар любить выходный обряд, же ту жыє православна традиція, але дає ясну одповідь тым, які словакізують церковнославянськы духовны скарбы з тов выговорков, же молоды людє по „старому“ не розумлять, зато то треба переложыти по словенськы. (А кідь уж, та не по русиньскы?).

Православный хор з Бардієва веде Світлана Оросова, Православный хор при храмі св. Кіріла і Мефодія з Гуменного співають під дириґентьскых палічков п. Сургента. Ай тоты два хоры ся представили култівованым, традиційным співом. В першім з них ся обявила интересна, нарочита на спів пісня *Чудотворна ікона*, імплантована з України. Подобну імплантацию о святій Софії сьме чули і в поданю православных парафіанок із Спільской Новой Всі, які співали простопінія з канторков Маріїв Турчаников. Вхопила за сердце пісня *О, Боже мой, Боже*.

Чістотов прояву, дотриманём жанру обернув увагу Греко-католицький катедральный хор св. Іоана Христителя з Пряшова, який день перед тым успішно выступав у Вранові над Топлев. В ёго поданю, під дириґованём Валерії Грицёвой сьме выслушали такы духовны шедевры, як: *Да ісполнят ся, Богородице Діво, Спаси мня, Боже* і ін. Быв привітаний потлеском і в просторах православной семінарії.

З успіхом ся представив многочисленный римокатолицький Великий хор при костолі Христа-кряля з Пряшова, під веджінем і дириґованём Яны Мацковой. Запівав по латинськы, але і по словенськы, а то маріанськы пісні.

Верхом вечера був выступ уже споминаной групи жен в орябинськым крою, які натурално і од сердца заспівали *Отче наш*, *Радуй ся, Пречистая Діво, Святый Боже, Под твоей покрове*. Наконець вшиткых зо сцени поблагословив архієпископ православной церкви, владыка Ян, який з глубокым чувством в голосі подкавов вшиткым притомным за выступ і організаторам за такую прекрасну акцію, яка зьєдиняє добры душы і высловив надій, же тота традиція буде продовжувати.

Наісто, же ту вже не є што додати. Хыбаль тільки, же церьков може робити великы діла в пробуджованю ся з летаргії своїх вірників, і в народностнім слова змыслі. Мож то робити розлічными способами, і через співанку, як то было в тім припаді. Было то шумне пообідя з православными.

Марія МАЛЬЦОВСКА,

фоткы авторкы і Мер. Яна Гусаря, ПаД.

ЗВІЧНЕНА ПАМ'ЯТКА ЄПІСКОПА ОСИФА ГАГАНЦЯ

В піарістичнім храмі звучало русинське слово

27. 9. 2006 мадярьске пригранічне містечко Шаторалуйгель привітало цінных гостів із славянського світа. На перешкодї не были ани языковы барьеры, бо ту была акція, яка свідчила о єдності культурных душ, о єдності поглядів на гуманізм, культуру і освіту.

В тот день на піарістичнім монастирю, частёв котрого є Церьков Пресвятой Дівы Марії, за участі шырокой духовной і світської громады з Мадярьска і споза граніці была святочно отворена табла єпископови Осифови Гаганцёви, єдному з найзнамішых пряшівських русиньських греко-католицьких єпископів, русиньському народному будителю. Він ся перед 200 роками учів в гімназії піарістичного монастиря, а то од 1805 до 1807 року. (Быв похрещеный Осиф Гаганець 10. 4. 1793 р. в селі Вышній Тварожець, Бардієвского окресу). Быв священником у Руських Пеклянах, роднім селі благочереного П. П. Гойдича, сполупрацовав з А. Духовичом і А. Добрянським. Патрить к сполузаснователям „Литературного заведения Пряшевского“, брав участь в закладаню Общества св. Іоанна Христителя, студентського інтернату Алумнея, є єдним із заснователів Матіці словенської у Мартіні. На честь такого вызнамного Русина ся одбыла святочная церемонія отворіня табы.

О 12-ій годині была в піарістичній римокатолицькій церькви Пресвятой Дівы Марії із 17. стороча, яка має давну і интересну історію, на улiці Деаковій, святочная літурґія, на котру собі притомны будуть довго споминати. В прекраснім храмі сьме віділи главный вівтар в бароковім штілі, з краями Штефаном і Ладіславом з ракуськыма корунами. Вівтар є зроблений з розлічной сорты дерева і робили го ученицы майстра Павла з Левочі із Словенська. По боках у церькви сьме віділи пророків і апостолів, зображених із збрёв, яков были забиты. Горі, на штоку церькви, ся находит орган з 19. стороча, який є переладженим на сучасну моду. Чули сьме голос єдиного піарісты в монастирю Дюрія Емеля, який заспівав і голос якого звучав зо вшиткых боків. Были сьме в старій будові монастиря із 12. стороча, де сьме віділи ай найстаршу функцну камяну годину в Мадярьску з 1501 року, яка фунґує на базі озубено-го желізного колеса. Интересны суть ту образы з липового дерева, де є зображена Крижна дорога Ісуса Христа.

В такій атмосфері прияла Церьков Пречистой Дівы Марії до своїх утроб посланців, Русинів з выходного Словенська, вірників з Рошковець, Руськой Порубы, Русинів з Мадярьска і інших представителів греко-католицького єпископства, яковых очелёвали о. Володимир Лапігуска (вів літурґію), о. Мілан Ясик, о. Ігор Панчак, а за

пряшівске греко-католицьке єпископство професор о. Петро Штурак. За їх участі, які за притомности греко-католицьких священників у Мадярьску о. Обада, о. Горняк, о. Євицького, о. Дамьяновича, настоятеля римокатолицькой церькви в Шаторалуйгелю о. Роберта Губалы і інших, главно жен і хлопів із споминаых русиньских сел Рошківці і Руська Поруба, одбыла ся красна задушевна літурґія в церковнославянськым языку, в переплечію з мадярьскыма елементами, яка выкликвала міджі старорусиньскыма мадярьскыма переселенцями заморозкы по тілі. Як інакше. Тото наше, то найкраще. Так собі повіла і пані Ілона Галушкова-Матісова, родачка з Комлошкы, тепер кандидатка до русиньской меншиновой самосправы у Толчві, Василь Поповіч, представитель Русинів з Комлошкы і ряд інших Русинів, представителів русиньских меншиновых самосправ у Мадярьску, які взяли участь на Службі Божій. Быв притомный і представитель Ягерського єпископства Ласло Гаранчі і приматор міста Шаторалуйгель Петер Самошвелді.

По скінчіню Службы наслідовала святочная церемонія отворіня табы єпископови Осифови Гаганцёви на фасаді піарістичного монастиря в Шаторалуйгелю, яку із вшиткыма почестями одкрыв главный організатор і фундатор табы Др. Тібор Міклош Поповіч, к. н., директор Русиньского научного інштиту, председа Русиньского культурного общества Будителі, председа русиньской меншиновой самосправы XI. раёну в Будапешті. Слово взяло ряд церьконых представителів, міджі нима і єдиний піаріста в монастирю, ёго настоятель Дюрі Емеле, який по штиридесятках роках диктатуры в Мадярьску зясь ся дістав ку ключу од монастиря. Табу покрыв священов водов представитель греко-католицького єпископства в Пряшіві о. П. Штурак, який прочітав ай доброздательне писмо од главы греко-католицькой церькви на Словенську Монс. Яна Бабяка.

По скінчіню святочной церемонії притомны взяли участь на погощію і на семінарі, присвяченим жытову і творчости єпископа Гаганця, де выступив Др. Тібор Міклош Поповіч, к. н., Мгр. Гавриіл Бескид, о. Мілан Ясик і інші.

Найважнішым із вшиткых діяльств на світі є вічність історичного моменту. Отець Осиф Гаганець одышов, уж давно не є міджі нами. Ёго діла зістали, а дякуючі такому ентузіастови, яким є Др. Тібор Міклош Поповіч, к. н., вшиткым притомным на святі, церьковным і світськым представителям, дух Гаганця жыє і дале, а ёго табла нам буде довго припомирати ёго діла на хосен Русинів, з роду яких і сам походить.

М. МАЛЬЦОВСКА,

фоткы авторкы

• 27. вересня 2006 у мадярьскім містечку Шаторалуйгель было свято одгаліня памятной табы греко-католицькому єпископови Осифови Гаганцёви, котру одгалив главный організатор акції і фундатор табы Др. Тібор Міклош Поповіч, к. н. (першый зліва) • На тім святочнім акті взяло участь много представителів духовенства, міджі нима і зо Словенська: (на другій фотці зліва доправа) о. Володимир Лапігуска, о. Мілан Ясик, о. Ігор Панчак і проф. о. Петро Штурак • Притомне было і численне містне жытельство на чолі зо своїм приматором: (на третій фотці першый зліва) Петером Самошвелдім, як і Русин із Комлошкы Василь Поповіч (на тій фотці другый зліва).

То уж мають 15 років?!

Важена редакція, поздравую Вас і вшитых Русинів із 15-річним юбілєм Народных новинок і Русина. То уж мають 15 років?!

Быв ем теперь пару раз у Пряшові, хотів ем заплатити передплатне на Народны новинки і Русина, але якось ем не мав щастя застигнути дакого в редакції. У Пряшові ем ся але стрітив із дакотрыма Русинами, котры мі повіли, жебы ем не платив, же Саша Зозуляк мать дость грошей, бо го підпорує П. Р. Марочій... Ния го підпорує, хто хоче, кідь собі позгання і долари, то ёго діло! Але передплатне треба вырівнати. **То є моя морална і фактична повинність!** (Позн. А. З.: Уж наконець в нашій редакції пан Капута застигнув редакторку і заплатив передплатне, але треба высвітлити, же в редакції не сьме каждый день ани цілый день, бо каждый робить главн дома.)

Так істо на адресу Народных новинок мі в Пряшові повідали, жебы ся їх назва мала змінити на **Крайняковы новинки**, бо лем самы Крайнякы в них, але і братя Тімковичовы. Народны новинки – то лем кавзы, кавзы... (Позн. А. З.: Пишеме о проблемах, міджі котрыма суть і многы кавзы, то є наше заміряня. Писати главн о фолклорных фестивалах нам уж давно надоіло, бо то каждый рік скоро то істе, а таке заміряня мать інше періодікум. Также є ту выбір, а то є добрі.)

Ту буду кус вулгарный. **Братя-сромонахы Тімковичовы, ЧСВВ, у Пряшові наісто уж бы собі мали сісти на задок і перестати підскаковати!** Тото, што роблять, то уж не є ганьба ЧСВВ, церквы, епархії або Русинів, але їх самых!!! Пишуть на вшиткы боки, затяжують і свої вебовы сторінкы своіма меґаломанськыма плутанинами, місто того, жебы скромно, тихо, толерантно і конштруктивно робили, а главн, жебы решпектовали в рамках послушности своїх представеных у Пряшові і в Римі. Затяжують і Народны новинки до своєї кавзы. А то уж пару років. **Доколи?** (Позн. А.З.: Нихто нас до нічого не затягує, пишеме о тім, о чім чуєме потребу писати. Были сьме все незалежны новинки, а по повнім осамостатнію сьме такыма не на 90 %, як перед тым, але на 100 %. Хыбов є, наприклад, же друга сторона, то значіть церквы у ділах церковных не реаґує, не дасть офіціалну позицію к даным кавзам ці проблемам до наших новинок. То ем говорив недавно і сінкелови про Русинів Пряшівской грекокатолицькой епархії о. Петрови Павлови Галькови, ЧСВВ.)

Чом тото пишу? Мам страх, же за пару років і на нашу Пряшівщину ся верне великий брат. Тот нас уж не буде поважовати за українських буржуазных націоналістів, але за русинських терорістів. Уж теперь мають в Руську закон, же протів терорістам можуть боєвати і за своїма границями. Не будуть нас поважовати за збройных терорістів, але за ідейных терорістів! Не хочу, жебы великий брат і нас послав на Сібір, Камчатку або на Комі до лагів Пряшівщина або Русинія на смерть голодом, холодом і тяжков роботом... **Тото майме на памяти і при 15-річній юбілею нашой русиньской пресы!** (Позн. А. З.: Є то дость екстремный погляд нашого читателя, дописователя і передплатителя, але каждый мать право на свій погляд, хоць і редакція з ним не мусить быти согласна. А ани не є. А, самособов, же в своїм тренді будеме продовжовати, каждый мать свою лінію, іншу мать, наприклад, InfoРусин, котрый ся не пуцать скоро до нияких кавз, окрем час од часу до „кавзы Зозуляк ці Русин і Народны новинки“.)

Андрій КАПУТА, Свідник

Федор ВІЦО / ІЛЬКО СОВА З БАЮСОВА

• Серіал кресленого гумору Федора Віца зачав виходити по русиньскы іщі в українських новинках „Нове життя“ в маю 1974 року, але по десятках роках было публікованя того серіалу заставлене. Продовжовав аж по році 1989 в русиньских Народных новинках а в сучасности ся обявлять в місячнику InfoРусин.

В посліднім часі ем був участником многих культурных акций Русиньской оброды, але ай інших акцій, што ся тыкали Русинів, де главным проґрамом была презентація фолклору, русиньских народных співанок і танців. Не мам самособов ніч протів нашому русиньскому фолклору, протів пісням, які поважую за найкращшы, які vznikли в народній словесности, критічно ся але одношу ку дачому іншому. Як кібы нашы люде поважовали спів і танець за достаточный прояв свого русиньского коріння і народностной ідентіты. Много людей має проблем проявити ся як Русины мімо співу, танця, повів бы-м, в акціях на вышій сполоченьскій уровни, де комунікацію не детермінує уж допереду презентований характер акції, як є, наприклад, народностный фестиваль, споминаний танець і спів. Вызерать то потім так, же нашы Русины в іншій спо-

Не стацить пестовати лем фолклор...

лоченьскій ситуації ся приспособують векишиной (розумий словеньскій – П. К) комфортній середі, ай кідь часто на то не є причіна, бо тото „словеньске“ є в меншині, а даколи го там цалком ніт. Поважую то за прояв меншеціности наших людей, історічно закодованой „малости“, котров терплять нашы Русины. З подобным справованєм ся, якбач, тяжко стрітимо міджі Мадярами, Чехами або Німцями і т. д.

Напослідку мам з тым скушеность, наприклад, з выставкы образів народного маляря Юрія Молнара в Пряшові, на котрій ся евідентно зышла переважна векишина наших Русинів, представителі інтелігенції і вірници, але „урядным“ языком была словенчина. Громада, котра ся на выставі зышла, мала снагу „вызерати по словеньскы“, а шкода, же ай наш грекокатолицький вікарь „про Русинів“ о. Галько ся приговорив людем по словеньскы, подобно як мав приговор по словеньскы ай староста родного села маляря – Києва п. Хаміла. Ситуація ся змінила, кідь выступили нашы співачкы – Анна Порачова, Анна Сервіцька і ін., котры ся приговорили участникам по русиньскы, а так ай красно заспівали. Тодгы ся то змінило, а было ясно, же на выставі ся зышли Русины так, як і маляр є Русином з Києва.

Подобных ситуацій ем зажив дость. Тоту з малярём Молнаром ем увів лем на ілустрацію. Так є, процес асиміляції ся бесцеремонно шырить далі і є немілосердний. Нашы Русины му помагають, а то за великов помощов політики представителів нашой грекокатолицькой (але ай православної) церкви. Ясно, же екзистенція меншини в условиях штатотворного векишинового народа то не мать легке, але не мож быти согласным із сервілностев, з утиском властной народной ідентічності. Снажме ся быти самы собов. Найдиіме одвагу быти Русинами і на верейности, у влаку, в школі, на улиці. Нелем на наших фестивалях, фолклорных акціях. Будьме Русинами – без перебраного націоналізму або демонстративной театральности. Будьме самы собов.

Сьме повноцінным народом, а подля того бы сьме ся мали ай справовати. В опачнім випаді Русины самы ся заслужать о свій заник, а їх фолклор, пісні і танці зістануть лем атракцієв і культурным артефактом, што належить до народного сканзену.

П. КРАЙНЯК

Снина в знамені вытварного уменя

Од 3. до 17. 9. 2006 року був ся у Снині 13. Міджінародный вытварный фестиваль Галерії Андрій Смоляк. На міджінароднім малярськім пленері взяло участь 15, главн молодых малярів з Чех, Руська, Грецька, Польска, України, а тыж зо Словеньска. Позвання на торічний фестиваль прияв і заслуженый умелець Руськой федерації Пётр Стронскій, знамый вытварныма фресками Церкви Христа Спасителя. У 2000 році го за тото діло нагородили золотым металом. Ани 13. річник фестивалу ся не обышов без сохарів. Ладіслав Станё, подля легенды о сплящім чортви вытворив соху чорта, котра бы мала мати місце, подля А. Смоляка, на Трёх таблах, т. є. в долині високо на верьху під Сниньським камінём. Творчость молодой сохарькы з Левіць Станіславы Гаґачовой мож было відіти прямо на выставі. „Соху Поган Дієча бы в будучности могла стояти в Галерії монументальных сох“, уточнив А. Смоляк.

Председа фестивалового wyboru Еміл Семанцё высловив спокійность з тым, же фестиваль з рока на рік в Снині оживать. „Люде під Вігорлатом жыють з уменём зато, же мають можливість ся з ним непрерывно стрічати, ай з тьма людми, котры до того міста приносять уменя,“ – повів.

Фестивал того року був збогаченый ай тым, же была представлена пропозиція новой знамкы Дезідера Миллого, котра буде дана до вжытку 20. октября 2006 року. Фестивал кулміновав 15. 9. 2006 року славностным закінчінём в кіносалі Містьского культурного центра у Снині і выступом Теару А. Духовича з Пряшова, який ся представив з гров Принцовы галушкы. Од 18. сентября до кінця місяця 2006 року прихыленці вытварного уменя могли попозерати в просторах Матиці словеньской в Снині вытворы умелців 13. Міджінародного вытварного фестивалу Галерії Андрій Смоляк. –ск-

Мать амбіції стати ся єднов із найактивніших...

... організацій на Словеньску, главн зато, же в Пряшові є інтелектуальный потенціал Русинів, же ту є центр Русиньской оброды, же Пряшів у минулости зограв визначну роль в жывоті Русинів як сполоченьскій і реліґійный центр. То є важне выголошіня, котре повів председа Містной організації Русиньской оброды в Пряшові – Доц. ПгДр. Мірон Сисак, к. н. (Позн. А. З.: Суть то барз силны слова, але, жебы зясь по членській еромаді той організації не заспала она на далшы два roky, як перед тым?!)

Тота культурно-народностна організація Русинів обновила своє діятельство в юні 2006 а теперь, 9. сентября 2006 была ей членська громада в засідачці Русиньской оброды в СР на ул. Левоцькій у Пряшові.

Далшым із главных пунктів проґраму засіданя МО РО у Пряшові був **вопрос потребности здоконалёваня русиньского кодифікованого языка на Словеньску і ёго платных ґраматічных правил, як і обективізація языковых норм.** У тій звязи была высловлена думка неминулости активізації ся Русиньской языковой рады при Русиньскій оброді на Словеньску, котра дотеперь не надовязала потрібну сполупрацу з Одділінём русиньского языка і культуры Інштитуту регіональных і народностных штудій Пряшівской універзіты в інтересі дорішіня ґраматічных проблемів русиньского языка. (Позн. А. З.: Зясь красны слова, але дость нереалны, бо языкова комісія уж была при Русиньскій оброді, потім при Інштитуті русиньского языка і культуры при РО, далі зясь при Русиньскій оброді, а то уж од 1992 року. Послідні roky ся члены той комісії сходили і в нашій редакції а все настав єднакий проблем: кідь ся на дачім догодло, такой о пару днів дахто з членів повів, же то не платить, же з тым а тым не є согласный. А то був припад тройці лінґвістів: доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., доц. ПгДр. Юрій Панько, к. н. і ПгДр. Юрій Ціґра, к. н.. Кібы сьме брали до увагы їх взаємны незгоды (на самых зачатках іщі Ю. Ціґра ани не фігуровав у тім ділі), та доднесь русиньскый літературный язык не был бы кодифікований, не были бы ниякы правила, словник... А на марґо: о інших лінґвістах як тых трёх і іщі ПгДр. Анні Плішквей, ПгДр. Марії Мальцовскій і ПгДр. Кветославі Копоровій, котры довгы roky русиньскый літературный язык практично поужывають у пресі і дотримують ся приятых норм, інших не знам, котры бы могли дашто якостного внести до того нелегкого problemu. Ту ем схвално не спомянув своє мене, жебы пан Мірон Сисак не „дістає з мене осыпкы“, бо я особно не віджу скоро нияку перспективу ани діятельства сучасной Русиньской языковой рады при РО, але ани сполупрацы з нёв, бо она пішла діаметрално даґде інде, де є сучасный русиньскый нормативный язык, котрого доповніня правил мають платность од Міністерства шкoлства СР од 1. 9. 2005. Але, хто знать, може, же даяке здорове зеренце з того зыде?!)

Русиньскы активісты на членській громаді ся тыж критічно высловлєвали к ситуації коло Руського дому і к розгласовому высыланию. (Позн. А. З.: К тым вопросам сьме ся нераз высловили на сторінках Народных новинок, нияк попробує ся к ним высловити і друкований орган Русиньской оброды в СР – InfoРусин. Тот ся так высловить лем зясь на мої критічны познамкы, або буде начісто мовчати, як рыба у воді.)

Наконець був схвалений план діятельства Містной організації Русиньской оброды в Пряшові до кінця 2006 рока, був і знову zvolenый за председа організації Мірон Сисак. (Позн. А. З.: А ту мушу повісти, же староновый председа МО РО не указав барз великий свій „інтелектуальный“ потенціал, кідь такой на зачатку членськой еромады „выказав“ зо салы рядну членку МО РО, бывшу председкыню РО Мір. Анну Кузмякову, котра в сучасности выконує повинности шефредакторкы InfoРусина, также як новинарька, і кібы не была членка організації, мать подля закона право быти на такій акції. Але то, видно, председови не видить, бо у нёго ёго ненависть і помстивость суть, „так ся здасть“, на першых місцях. Ходем теперь буде мати на што реаґовати у новинках Русиньской оброды.)

Юдр. Петро КРАЙНЯК, Пряшів

НАРОДНЫ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинки з фінанчнов помощов Міністерства культуры СР. Шефредактор: АЛЕКСАНДЕР ЗОЗУЛЯК, редакторкы: Кветослава КОПОРОВА, Марія МАЛЬЦОВСКА, языкова редакторка: Анна ПЛІШКОВА. Adresa: Ludové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Тел.: 051/77 25 629. Передплатне на рік 250,- Ск, до сусідніх штатів – 600,- Ск, до заґраніча поштов ІІ. кл. 35 УСД, поштов І. кл. 43 УСД, заплатити мож і в редакції. Выроба: ДАТАПРЕСС у Пряшові. Регістрацне ч. МК SR 417/91, МІС 49 438. Опублікованы погляды дописователів не мусять быти згодны з поглядами редакції. Адреса новинок на интернеті – <http://narodny-novynyky.presov.sk>, www.rusynacademy.sk, E-mail: rusyn@stonline.sk

DATAPRESS®
TLAČIAREN
REKLAMA
GRAFIKA

Rusín a Ludové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
PLZ
VsRP - 664/2003

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2

поздравління русинів на 2006 рік

про діти і дорослых

чісло 3

Пару слов о авторках і книжці

В тых днях выходит книжка двоих авторок — сестер **Марії і Ерікы КОСТОВЫХ** з **Курова**, корых животна дорога сама бы была інспіраціё на написаня книжки. Книжки о силі людського духа, о покорі, о тузі наповнёвати свої сны, о неконечній ласці материнській, сестерській, ласці к ближньому, о необычайній способности роздавати...

Спомянута книжка приповідок під назвов **Приповідки на добру ніч** двоих міморядных молодых дівчат, котры суть од народжіня припутаны на інвалідный возик із діагнозов свалова атрофія. Но наперек страшному фізичному гендікепу, котрый собі здорові чоловік лем тяжко докаже представити, ментално ся дівчата розвивають, докінця їх способности в дакотрых областях суть міморядны. Вдяка валацьким учителям **Іванови Поповцієви, Вері Гудаковії, Моніці Сороковії, пані Целюховії, панови Єсеньському** ся начили читати і писати, але без проблемів западли і предписаний учебными основами матеріал основної школи. Окрем того, много читали, слідовали телевізю, слухали приповідки старых родичів, просто слідовали і наповно абсорбовали живот навколо себе. Якраз приповідки іншпіривали старшу з них — **Маріку**, котра поступно зачала сама творити. Было то компліковане, бо приповідка ся в голові зродила, але требало ей дати на папірь, а руки слухали все менше і менше. На самый перед їх диктовала молодшій **Еріці**, котрій мама мусила руку на самый перед двигнути, потім палиці вхопили до рук перо і помалы ся родила буква за буквою, слово за словом. Но кідь ся Маріці приближовали 25. а Еріці 21. народенины, родічі їм купили компютер із друкарнёв, котрый живот дівчат змінив. Маріка може на нім писати свої приповідки, а Еріка ся наповно оддає ілюстраціям — котрыма доповнює сестрини приповідки.

Дві гендікепованы сестры, котры вдяка необычайній силі, старостливости родичів, родини, але і чуджіх добрых людей жыють повноцінний живот, збогачують світ, роздають навколо себе ласку і доброту. Їх перша книжочка приповідок „**Rozprávkové všelicho na dobrou noc**“ вышла за помочи щедрых людей — спонзорів, старосты села **Марії Шпірковой, академика П.Др. Николая Мушинки, к.н.**, родака із Курова, котрый міджі першыми збачів необычайный талант двоих сестер. При моїй навізії в Курові уж были на світі далшы приповідки. Взяла думка, написати їх в русиньскім языку, котрым дівчата дома бісідують, но з ёго писанов подобов был проблем. Наперек тому, хотіня было велике, і так ся зродила друга книжка, котра є перекладом першой серії приповідок до русиньского языка, але доповнюють ей і новы приповідки, котры ся міджітым народили. Предкладаме нашим діточкам-школярям, але і тым, котры ся іщі з азбуков не стигли скамаратити, приповідковий світ двоих дівчат, котры не мали таке щастя як другы, абы могли свої сны минити на скучность, бо судьба їм то не доволила.

17 приповідок у новій книжці заведе читателя до ілюзорного світа кралів, принців, віл, але і до звірячого світа і світа людей, котры жыють у сімбіозі з природов і звірятами, взаємно собі помагають. Суть то приповідки о силі родини, о материнській ласці, о доброті, надії, сполуналежности, приповідки з добрым кінцём, але і животными поучіннями, приповідки, в котрых зло є потрестане а добро одмінене. Авторкы черпвають з історії і мудрости наших предків, але не боять ся закомпоновати до своїх творів і здобиткы найновшій технікы, як і новостворены слова, котры приносить нова доба і нова ситуація. Вказали ся як здатны одборнічкы на штлілізацію, еднотливы пригоди ці ситуації старостливо підфарблюють егодно выбраныма словами, перзоніфікаціями ці порівняннями.

Вірю, же перегортаючі сторінкы невеликой книжочки приповідок читатель оцінить нелем посолство выходяче з тексту приповідок авторкы Марікы, але і ілюстрований одказ, котрый му передавать ей молодша сестра Еріка. Тота до своїх ілюстрацій закомпоновала нелем фантазію і змысел про деталі, але і ласкавый гумор, необычайну ніжність, веселость і оптимізм. Час, котрый жертвуеш приятельству з тов незвычайнов книжочков, наісто не будеш шкодовати і не буде про тебе страчений. Авторкы потілиш будьяков реакціє на прочітану книжку і будуть чекати на твою есемеску, котров можеш зареаговати на ціслі телефону **0904 953 489**. Теперь з той новой книжки выбераме дві приповідки. Інакше найновшу книжку мож купити про свої діти на нашії адресі: **Rusín a Ludové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov** за суму **200 Sk**.

ПгДр. Кветослава КОПОРОВА

Марія КОСТОВА

Непотрібна хмарка

В еден горячий день пришла з нічого ніч велика буря. Вітор пригнав тяжкы чорны хмары повны дожджовой воды а тот по довгых горячіх днях напоїла роспечены од сонця улиці, строми, але освіжила і людей. Кідь буря скінчіла, вітор ся спокоїв, хмары ся ростратили а на белавім небі ся обявило красне сонічко і фарерна дуга.

— Гей, почекайте, почекайте на мене! — кричала здалека мала осамочена сиваста хмарка. — То не є фер, же сьте на ня не почекали, — повіла смутно і скоро ся расплакала.

— А ты ту што хочеш? — Чудовало ся сонце нагнівано, же му хмарка псує чисте небо. — Буря ся уж давно скінчіла, чом ідеш так нескоро?

— Бо я найменша зо вшыкых, — жаловала ся хмарка. — Мої великы братове і сестры все шатують. А я не стигам... зато каждую бурю змешкам. Уж ня то порядно гнівать, бо і я хочу быти на хосен, як они. І я хочу полляти землю своєв доджіжков.

— Водов? — засміяло ся сонічко. — Яку лем ты маш в собі воду, може пару капок, але воду?! — Нагодов, — гнівала ся хмарка, — я мам в собі воды дость! Лем кібы єм ей мала кому дати!

Нараз на небо вылетіли два пташкы і еден другому гварить: — Яка шкода, же тот мала квітка у квітнику на вигляді милой старой бабкы до вечера высохне. То шытко зато, же ей днесь бабка забыла полляти, а кідь была тот велика буря, сховала ї, жебы ей додж не пошкодив. Сегінятко квітка, днесь ниякой воды не дістала... Пташкы одлетіли а сонце з хмарков зістали самы. — Видиш, предці лем ся нашов дахто, хто тя потребує, — повіло сонічко і уж ся позерало на землю, де є властно тот высыхаюча квітка. І хмарка глядала. Збачіли ї скоро нараз! На єднім малім облачку была посаджена в старім нешувнім квітнику, но была

тота найкрашша квітка, яку хмарка за свого живота віділа. Але была, сегінька, спірта, на перший погляд было видно, што ей хыбує...

— Но, як теперь свою воду дам квітці, кідь єм ту сама? Мої сестры і братя то роблять так, же до себе вдаряють а вода з них потім вытече на землю. Але я? Як то лем зроблю, кідь не мам до кого вдарити? Хмарка ся зясь скоро расплакала.

— Но, успокой ся, — утішало ей сонічко, — дашто выдумає...

— Почекай, уж знам! То бы было, жебы сьме квітці не помогли! — Дораз зачало высвітляти, што выдумало.

— Добрі, успокоїла ся хмарка і выслухала сонічко. Надыхла ся з цілої силы і визерала як надута балона. Тогды сонічко выстріпило до ній еден із своїх теплых лучів, котрый пролетів надутов хмарков. Хмарка зробила: бум! І дораз ся з ній спутив теплый літній доджік.

— Гурааа, подарило ся, — порадовало ся сонічко кідь віділо, як доджовы капкы падають на землю, рівно на вигляд з квітником.

— То є красне, — вздыхнула хмарка, кідь збачіла, як ей доджік напоїв жаждучу квітку.

— Як ся змінила, — зачудовало ся сонічко, кідь збачіло, же сива хмарка ся змінила на білу.

— Но, видиш, а ты ся сміяло, же не мам ниякой воды. Але теперь мі перебач, мушу іти і здогнати свої сестры і братів. Хтознать, де вже тоты суть, — пискнула тононькым голосиком хмарка і уж плавала по синім небі своєв путів.

— Та то чудо, — зістало сонічко зачудоване іщі веце, кідь віділо, як мала пінова хмарка зясь деська шатує.

— Ох, який єсь мі красний, — тішыла ся бабка, кідь вечур отворила вигляд і збачіла красну росцвиту квітку, з котрой пахота ся несе дошырока, додалека...

Марія КОСТОВА

Леонко і Тма

Леон был од народжіня міцный і смілый лев, так як і ёго жена левіця Леона і вшыткы їх діти. Вшыткы, аж на того найменшого — Леонка, котрый был цалком інакшый.

Малый Леонко был на перший погляд як другы ёго сородинці — живый, веселый, охотный до каждой забавы. Докінця і силы мав дость. Єдине, што му хыбило, жебы ся виріінав татови, мамі і своїм братам і сестрам, была одвага. Леонко был барз боязливый, а то є у левів незвычайне. Скоро вшыткого ся бояв, докінця і властной тіни, такый то был боягуз. Бояв ся приближыти к ріці, жебы го до воды не стяг крокоділ, бояв ся з фамелієв ночовати серед саваны, жебы го не щіпла ідовата гадина або не роздупало стадо слонів. Стачіло, жебы на нёго зробили ёго братя споза строму бубу!, а Леонко ся цілый ростряс, од страху не міг дых хопити.

Отець — старый лев Леон — часто роздумовав, што з ёго сына вырасте, бо знав, же такый боязливый у природі не пережыє. Дарьмо собі ламав голову як сынови помочи, абы ся єдного дня доказав постарати сам о себе.

І Леонкова мама ся страховала, но утішала ся тым, же ей дітвак є іщі маленький, зато ся вшыткого боїть. — Почекай, як вырасте, потім з нёго буде смілый лев! — высвітляла татови, но тот лем крутив голову.

А Леонко затля ріс і міцнів і ... надале ся вшыткого бояв. Єдного дня ся із своєв мамов стратив од своїх братів і сестер. Зашли дость далеко і мамі было ясно, же ся до вечора не стигнуть вернути.

— Будеме ту мусити переночовати, — повіла мама Леона і знедів ся зачала обзерати по даякім місцю на спаня. — Дораз буде тма, домів бы сьме лем тяжко потрафили, іщі бы сьме ся веце замотали в лісі, — сконштатовала і легла сі під найближшый стром.

— Но... но... ночовати? А ту? — закоктав выстрашений Леонко, бо представляв, же буде ночовати далеко од своєї фамелії лем сам з мамов, нияк ся му не любила.

— Не бій ся, Леонку, — упокоївала го мама. — Подь, ляж сі ку мі, розповім ті даяку приповідку. Як повіла, так і зробила. Поросповідала малому делем-якы пригоды о міцных і статечных левах. Самособов, же ниякы страшны, жебы ся му плане не снило. І так Леонко наконець спокійно заснує.

Але приблизительно о півночі ся му приснив страшный сон, з котрого ся цілый здрушений пробудив, но кідь збачів, же мама лежить коло нёго і спокійно спить, на час ся спокоїв. Уж хотів заперти очі, но нараз сі усвідомив, же всяды є темно і з тмы ся озывають вшелякы звуки. В тім моменті ся ростряс од страху, аж му зубы зачали клёнцати, як кібы был у найвекшій морозі. А притім левы не знають, што є то зима і мороз, бо в Африці снігу ніт. Малый Леон хотів збудити маму, кідь нараз ся хтось озвав:

— Перестань з тым клёнцанём, хто то мать слухати!

Леонко ся ростряс іщі веце і радше запер очі, так ся бояв. Но зубы му клёнцали даке.

— Так ты не перестанеш! Уж єсь ня порядні розьїв! — озвало ся з тмы іщі голосніше.

Тото уж Леонка на смерть здрушывило. Но і так позберає у собі звышкы одвагы і рострясеным голосом ся опросив: — Хто єсь? Дух?

— Дух? Ха-ха-ха, ты маш але дурны напады. Ха-ха, уж ня давно нихто так не розосміяв. Радше мі повідж, чога ся так міцно боїш, же ся аж трясеш. Або ті є студено? — вызвав го незнамый.

— Тммы... бою ся тмы, — повів єдным дыхом Леонко і зведаво ся роззерев, ці дакого не збачить.

— Тмы? А што є таке страшне на тмі?

— Предці вшытко! Є чо-чо-чочерна, ніч не є видно. Є стра-страшна!

— Так, страшна! Не знам, што протів мі мате. Кібы єм не была, не міг бы нихто спати. Нихто бы сі не оддыхнув, все бы было тепло, сонце бы пекло доневытриманя. Тото бы єсь хотів, ты мудріашу?

Малый Леон іщі все не міг прийти на то, з кым то властні веде діалог. Жебы то была Тма?

— Ты єсь Тма? А одколи Тма знает бісидовати?

— А одколи ся левы боять Тмы? — одбила го нагнівано Тма.

— Нооо... я ся бою вшыткого, — збыхнув малый Леон і пришло му жаль, же не є як остатні левенята. — Бою ся великых слонів, воды, в котрій бывають крокоділы, докінця раз єм ся настрашыє і властной тіни, — жаловав ся малый боягуз і слызы ся му тисли до очей.

— Так з тым дашто зроб, змінь ся, — радила му Тма.

— Але як? Думаєш, же єм то уж не пробовав? Ніч з того не было, все ся бою. І тебе єм ся напудив, не видиш? — скаржыв ся дале малый лев.

— Віджу лем єдно мале роспещене дітиско, ніч веце! — одрізала мерзко Тма. — А, мімоходом, не гварь, же ся ня іщі боїш, або гей?

— Ніт, думам, же ніт, але то зато, же тя уж знам.

— Также ты ся боїш того, што іщі не знаш? То є просте діло. Наперед ся старой вшытко спознати. Наберь одвагу, тадь єсь предці даякий лев, або ніт? Думаєш, же крокоділы суть в каждой ріці, на кождім кроці? Сомарина! Науч ся розпознавати, де жыють а де ніт і буде по проблемі. Слонів зясь обыйдий і не будеш ся бояти, же тя розбіянуте стадо рослупить. А бояти ся властной тіни, то роблять лем роспещены діти! А теперь уж одыйду, бо єм устала од твоїх глупот. Вірю, же уж не будеш вирушувати клёнцань зубів. Я люблю спокійны ночі, кідь каждый, хто мать спати, спить!

Тма зістала тихо, а Леонко зясь зістав сам, лем з мамов, котра спокійно спала коло нёго.

— Єй ся то повість, наберь одвагу! Але як, кідь всяды чути тоты чудны звуки і ... Нараз досправды дашто заукало, зашухотіло і віділо ся, же ся дашто і порушало.

— Ёй, мамко моя, — зьїжкнув Леонко і уж хотів збудити маму, но одразу сі то роздумав: — Уж дость! Тма мала правду, єм предці даякий лев. А не такый хоцьякий! Мій тато є найміцнішый лев у краю, раз буду і я такый! — посмілив ся малый Леон.

І кідь му сердце било як дзвін, завзяв ся, запер очі і намагав ся на ніч не реаговати. Мама є предці ту, з ним, так чога бы ся мав бояти? Так помалы одганяв неприємны думкы єдну за другов і посмілював ся, аж наконець устатый заснує.

Рано, лем што вышло сонце, мама ся збудила і такой ся выбрала глядати тата і малых, котры нащастя не были далеко.

— Як сьте пережыли ніч, — опросив ся старый лев, думаючі притім на свого малого боягуза.

— Вшытко впорядку, Леонко спав, як забитый, — ознамила мама, бо не знала о тім, што Леонко робив вночі. А малый Леон не был дурный, жебы ей бісидовав о тім, як вночі бісидовав із Тмов. Наісто бы сі вшыткы думали, же ошалів і высмівали бы ся з нёго.

Но од той ночі ся цалком змінив і нікому не ішло до головы, як ся то стало. Самособов, не было то про Леонка легке, але він ся не здавав — ходив близко к ріці, осмілив ся і до высокої травы і поступно спознавав незнамы закутины в природі, поступно ся їх переставав бояти.

— Але ся тот наш сын змінив, — повів зачудованный тато, но мама такой додала: — Гварила єм ті, же як вырасте, буде то інакше, памяташ?

А кідь ся малый лев не настрашыє ани свого старшого брата, котрый на нёго зозади скоків, было істе, же Леонко ся уж зо страху выплічив. Бо люде, але і звірі ся боять лем того, што є про них незнаме. Так то похопив і малый лев Леон. А як то досправды было, знать лем він сам і ёго ночна сполончїчка — Тма.

• Ілюстрація Ерікы КОСТОВОЇ

Штудійний одбор на „básnické črevo“ затля не створили

В юбілейнім числі (позн. ред.: 31 – 34 / 2006 у статі *Ad: Чоловік має неперестанно міряти властну глибоку*, 8. стор.) Народних новинок народний поет і публіциста Осиф Кудзей реагує на критичні слова далшого русиньского поета і педагога Стефана Сухого, котры ся дотыкають творчости Кудзея як поета. Скоро на 90 % єм согласный зо словами поета Кудзея, але то не є причіна моєї реакції на статью, але скоріше ірітація повісти пару слов к поетичній творчости обидвох поетів.

Осиф Кудзей є без переекспонованя унікатным зъявом поета-автодіакты, котрого єдиныма „універзітами“ є талант і живот. Стефан Сухий мав вещь щастя і живот му поміг абсолювати штудії на універзіті і быти в позиції „академічного поета“, а тым собі субективно узурповав право на критику креативных стрихотворецьких выслідків поета-самоука. Ждало бы ся припомнянути, же праві тота академічна платформа, на котрій Ш. Сухий здобыв універзітну освіту і в ній виростав (українська літературна наука ці языкознательство), го міджі себе не прияла і не быти „ніжної“ і мімоходом ай Кудзея і інших із нас, котры сьме в холоді „ніжної“ vystояли стежки про многих бывших силных „Українців“, быв бы дондесь Ш. Сухий рядовым „учителем“ української „мови“ на „учнёвці“ у Снині. О. Кудзей на розділ од нёго іщі в часі ёго „української кар’єри“ дослова „рыв“ до асіміляції Русинів, але практично, як приклад указовав можности нашого автентічного духовного бвяті. В тім мать Кудзей у мене в порівнаню зо Сухым великий моральний наскок.

Поки іде о поетичну творчость як таку, Сухий бы мав розлишовати, же і вербална творчость в границях народної словесности і под. мать право на екзистенцію, є збогачованём жывота Русинів а є несмысленным робити з Кудзея „академічного поета“. Особно єм давав пропозицію Александрови Зозулякови, же в процесі ренесанції Русинів треба створёвати і академічну базу уменя, але (а спомянутый то добрі знать, бо быв од пікы при зроді Русиньской оброды і под.) не одсуджовав єм автентичну народну творчость (!), фольклор і под. Кудзей, Смолей,... суть людми, котры уж мають мати місце в історичній енциклопедії

Русинів. Тото місце не беру ани Сухому, але він „табличково“ буде наісто десь інде. Найновшый ёго зборник стихів і есеїв АСПІРН (в основі мам максімалны претензії к ёго словесным неологізмам, але і іншым языковым ділам) з умельцего боку поважує за добрый. Главню поезію вольного стихотворіння, котре дакус умельцькы „контрує“ і спокыбнёє „римовачкы“, котры Сухий вытыкать Кудзеєви як з академічнов освітов поет („можу – божу“, не сходило – заболіло, саксофоны – склоны...).

В широкоспектралнішій погляді на поетичну творчость Стефана Сухого собі доволу повісти, же за час уможніня му презентувати ся за фінанції на „реформі“ Русинів у русиньскім языку, ёго творчость підросла вещь з квантітатівного боку, з якостного. Написав дость много (кус мі припоминать „Factory“ Николая Петрашовского і ёго велику продукцію співанок, міджі котрыма ся докажу чім дале тым менше орьєнтовати в їх якості, дослова квантум „переглушыло“ якость), але рад бы єм ся дочекав того і купив собі Стефанів зборник, новий, выбер.... де бы мі як приімателёви уменя, читателёви, музеоедукологови повів вещь, умельцькы і людьскы якостно. Ш. Сухого не затрачу (як ани Н. Петрашовского, і вірю, же го мій субективний погляд не померзить), ціню сі (самособов, селективно) ёго снажіння, тримлю му пальці, абы в конечнім выслідку став ся якостным русиньскым поетом. Особно го не вникам як продовжуватель класічных „народных“ поетів як Духнович, Павлович..., але рад бы єм го ідентіфіковав як новум умельцькой поетичной креатівиты культуры і уменя Русинів. Нйй ёго основов выліпшованя властной умельцькой ідентічности є будь-хто, Стефан Сухий бы мав дозріти як інтегрална часть новой умельцькой автентічности народа, як „штось“, што ся стане новым стовпом нового умельцького і культурного вывоя, характеру Русинів.

Осиф Кудзей і ёму подобны зістануть „основов“ і доказом чістой, шірої інісінности, способности нашего народа выповісти, творити од сердця, слободно. Бо є начісто зле, кідь народну чістоту зачнеме академічно калічіти на „уменя“.

Др. Михал БИЦКО, ПгД., Міджілабірці

Штефан СУХИЙ

Одганяня слов перед сном

Уж єсь, словце, нехочене.
Тихо ту будеш, а ці не?!

Я на тоту отрочину
скельствовав ніч не єдину.
Але оно, пиявка,
раз чінне, раз замнявкать.

Із посходу на приземля
мыслёв росчерям потемрю
вызву музу: Стиш у мі стих!
Но она няк не є з тых.
Слово всперать ся гі віл,
ізіџ бы го крокодїл.

Тма од словных самозванців
біліє, як сіль в солянци.
То мыслєж уя подіола,
к рану склягать грудку сыра.
Запиш, нйй буде навсе,
бо ті то мыш погрызе.

Ніч – то як незряча война,
лемже красу слов розпознає.
Раз ся скончать тоты бої,
слова прийме хтось за свої.
Теперь, ночно, дай снім діл,
Любив бы тя крокодїл.

Дама з люфту

Моркви кляє, же погнита,
дух шлукує співы Готта.

Неділя є все солодка,
а звышны дні – лем самота.

В телефоні забырміло.
Ту є ласка! – взве ся сміло.

Кухню блажать бозькы гіты,
мать на дотык її дріты,
од ніжности перегріты.

До уха му пташа сіло,
співать солодко і міло.

Ты-сь там, Мікі, моє златко?
Признавать ся, же він Янко.

Пребачте мі, – хыба мала,
же-м вас ласков меновала.

Із хмар і молг чуджа дама
закличе, гнедь зложыть – драма.

Краль одразу впає із трону,
втерать порох з телефону...

Мамо, як мі є укрутні!
Што ся днешка діє в люфті?

Чом давате мено, мамко,
Про старых парібків – Янко?

Марія МАЛЬЦОВСКА

БУКОВЧІК

Ілька ся вертала домів влаком з великого міста – знищена, з розбитым тілом і спаленов душов. Сиділа в посліднім вагоніку, на поторганим скорянім сидлі. Із впертым поглядом на минаючі стовпы, будинкы, чінджакы, не хотіла на ніч думати. Неславно ся скінчили ей штудії на праві. По тім вшыткім, што пережила, якийсь час іщі бывала у далекої родини, бо не мала смілости ся вернути домів. Побыла там місяць-два з выгварков, же потребує штудувати, а на інтернаті не суть на то условія. Толеранція місяця-двох ся скінчила, а она мусила вирішыти, ці ся по вакаціях верне до інтернату і буде продовжувати в штудіях, або... Не находила сил зіставати дале в місті. Земля, по котрій ходила, ей пекла як горяча грань. Віділа погляды людей, які не віщовали ніч добре. Здало ся ей, же были на ню вперты, а каждый з них пік як огняный дротик. Ні! Мусить гет втечі од зловістного камяного міста. Од поглядів, які ріжуть ей сердце: „Ты єсь тота, што єсь вчинила гріх! Ты єсь тота, што-сь свою дітину забила!“.

Як збитый пес ся вертала домів. Не знала сі предствити стрічу з родичами. Але де піде? Де ся подіє? Може, мати ей порозумить... А нянько? Не знати... Тото страшне літо нігда не забуде. Было то доджане, сплатве, заболочене літо. А студене, як ранішій іній на слотах. Бодай бы го нігда не зазнала. Ілька думала, же ся не скінчить. А скінчило ся, як вшытко ся кінчить. І тото єдно літо в Ільчинім жывоті. Влак ішов дале, гев-там зафурчав на стаціоні, заставив і пару людей з нёго повыходило з ташками. Ілька ся позерала на них, але не внимала їх. Ай кідь на дворі світіло красне осінєе сонце, Ілька трясла студїнь. Встала, абы отворила окно. Сонце несміло погладило ей тварь. Як кібы знало, же треба погладити того, хто то потребує. І кідь влак давно охабив стаціон, Ілька стояла і давала ся пестити сонцёви.

– Мате ту вольне? – вчула одзаду.

– Гей, – одповіла недбало.

– Та я сі сяду, – повів позад нёй хлопський голос.

Ілька ся попозерала через плече за голосом. Збачіла парібка з кошариком красных грибів. Были то самы буковці. Стояли в глибокім кошарику, як хлопці в парадных кавеевых калапах. Єден коло другого, як вояці. Кідь Ілька збачіла грибы, вчула поглядіжня по душі. Єдним шмагом ся ей вернуло перед очі дітство, кідь з няньком ходила на грибы. Не было то ніч необычайного, бо грибів было повно і все. Під каждым корчом їх нашла. Спочатку ся радовала, выскаковала, ціловала грибы, а потім то брала як штось самособов, як штось, што має быти в природі і што має кормити людей. Так было, кідь была дома, кідь бігала слободно по полю. В місті ся збераня грибів не зміщало до ей світа. Ани там нігде по ходниках не росли. На грибы было треба йти до ліса, а там она виходжаі не знала. Зато, по довшім часі, кідь збачіла повный кошарик грибів, як кібы ей природа освітила своїм чаровным світлом. Грибы на ню позерали як чудотворці і робили сі з нёв, што хотіли. Цалком была од них залежна. Хотіла ся їх дотупити. Натягла руку...

– На, тот найкращый є твій, – одповів незнамый паробок і выняв ей з кошарика тот найкращый буковчик. Не быв найвекшый, такой середушній, але шапочку мав прекрасно сфарбєну, блищала ся аж до фіалова. Взяла до рук того лісного чудотворця і вперла очі на незнамого. Аж теперь на то пришла, же ей тыкать. Попозерала ся на нёго докладніше і занезнала ся. То быв він! Якбы го не могла спознати! Тот пригорбокватый ніс, тоты сині очі, што ся блищали небовым фарбов, ёго щірый погляд! Быв то Яро! Тот, што ся з ним спознала на свадьбі Юлкы Янкулічовой, кідь як шіснадцятьрічне дівча была за дружку. Яро мав тогды на голові повно чорных кучерь. Теперь де-не-де ай лысина му поблисковала. Може зато Ілька завагала. Зато го на першыраз не спознала.

– Яро, то ты? – вышло з нёй єдным дыхом.

– Гей.

– Не спознала єм ты.

– Я тя такой спознав. Споминам сі...

– Перестань...

– Нолем, но, чей ся не ганьбиш. Не маш за што.

– Не мам дяку о тім говорити.

Яро положыв кошарик з грибами на землю. Сів ся ближе коло Ільки. Она ся од нёго одтягла, як кібы ей хотів вкусити. Не хотіла ся вертати до минулости. Была то але приємна епізода в ей жывоті.

До Яра ся залюбила так, як ся дівча знає залюбити на першый погляд. На свадьбі. Тыз быв дружба, а выбрав сі ей. Пришов аж десь од Лабірія, скады походив молодый. Быв то красный хлопчіско. Высокий, культурно ся справовав. За свадьбьным столом чомо вытєговав біле носовча, злегка сі ним втерав куткы уст. Тото Ільці імпонувало, бо од своїх віділа, як сі до руки, або до рукава втерают уста ці ніс. Яро мав на собі шумный анцуг, темносиней фарбы, і на ногах лаковкы, што ся блищали, як зеркало. А прифырчав на білій сімці. А то уж быв про Ільку гол. Така сімка ся тогды дала купити лем в Тузексі. Значіть, же рядом быв задзёбаний. Або ёго родічі. Ілька мала на собі облечений туній світлосиній костюмчик, який обтєговав ей розвиваючу ся поставу. Была тогды, як ся гварить, до єдної жмені. Дівча-квітча.

– Де ся ту взяла така красавиця? – погладив ей по руці, кідь сі сіли коло себе за стіл. Гладканя ей попекло чимєсь незнамым, але приємним. – Я тя стады дістану. Я за тобов прийду. – Яро в тім часі іщі не знав, же она уж штудує у великім місті на середній школі. Думав сі, же она жыє у валалі. А то му нияк раз не пасовало, бо барз ся одокремлёвала од інших дівчат, ці то уж формов облечіння, або словными реакціями. Была про нёго атрактивнов в тім окраєвім селі, де іщі были звышкы архітектуры з 19. стороча. Была про нёго русалков, містичным сотворінєм, котре бесспокоїло ёго мысль, розбурёвало фантазію. Вынятковость. То было правє слово, што к ній пасовало. Фасціновала го. І він ся на ню упяв. Ілька реаговала природно, без фалєчности. Інакше ани не знала.

– Єм така, яка єм. Інакша не буду, – повідала му, кідь ей радив, абы сі одрізала довге волосє.

Ніч не одпоровав, лем ей гладив по гладкім, як „шовкова трава“, лиці. Позерав на ню як на божество, з обдивом, з тым, же може раз буде належати ёму. Мав такы серьёзно умыслы. Кідь ся дізнав, же штудує, іщі вещь ступла ей ціна в ёго очах. А раз ей ай навщивив на інтернаті. То быв рядный переполох. Было то тісно пообіді, кідь ся вернула із школы. Лем што ся наобидовала.

– Ілько, Ілько, маш навщіву? – кричали дівчата єдна через другу і їх погляды были повны несподіваности.

Ілька ся попозерала з інтернатного окна. Збачіла там сімку і так ей шалено забило сердце, же думала, же выскочіть.

– То є Яро! То є він! – выкриковала.

Похапці ся облекла. Дівчата ей схвалили учес, і такой

летіла долов сходами, бо інтернатный режим доволёвав лем дві години вольна, а то од другой до четвертой години пообіді. Тогды мож было йти до міста, дашто сі купити, попереходжовати ся, як ся гварило, повывалёвати очі.

Ілька прибігла ід Ярови. Тот стояв перед білым автом і тримав руку на отворєных двєрях. Насіла без слова. Застигла збачіти на окні дівчата, які ей одпроваджовали дакус може завістливыма поглядами. Чула ся як у сні. Она, а в краснім, білім авті! Она, што недавно пасла коровы по бескідьскых горбах! Сиділа на переднім сидлі, а кров ей вдаряла до твари. Не знала, де ей везе. Было ей єдно. Авто ся заставило за містом. Ілька попозерала на Яра і нияк раз не мала страх. Тот ся нахилив к ній і поціловав ей довгим поцілунком на чело. Погладив ей по довгім світлім, блискачім гі золоту волосю, притис ей ку собі. Ілька завмерла. Дашто знала о односинах міджі жєнов а мужом, але лем так... Кідь ся дашто дізнала од камараток, што мали старшы сестры. Жебы настав ей час? Ілька ани не дыхала. Яро ей гладкав по волосю, закручовав сі го навколо пясти, ніжно потисковав у руках. Ілька замлївала. Але кідь приходило до тугого, і Яро хотів ей вызлєчі блузку, взопала ся і повіла:

– Знаш, я... Я єм честна... Я іщі з нияким хлопцём не была..., не спала...

Яро порозумів. Руку му охляпли. Він ся надыхнув і положыв їх на волант. Привіз ей аж ку інтернату. Роставали ся лем так, без того, жебы знати, што буде дале.

– Агой!

– Агой!

Ілька сі тогды запамятала Яровы смутны очі. Уж ся бжыла четверта година, не мала часу на медітацію і побігла вгору інтернатными сходами, абы встигла на такзване „штудіум“, котре было од четвертой до шестой, і почас якого ся было треба приготовити на години на далшый день. Сіла собі на столець, отворила книжку, заткала уха руками і зачала читати. Інакше то ани не было мож, бо таких як она, было в містности до тридцять. Кажда мала свій столець, свою шуфладку і можность підперти ся на долонях на столі. Дівчата котры як ся учили. Дакотра шевеліла устами і учіла ся як неграмотна, дакотра читала. Ільці ся ніч не дарило. Ніч не внимала, што читала. А іщі ку тому фізіку. Боже! Перед нёв быв Яро. Яро в авті. Відів ся ей такой вызіттый, такой високий! А теперь, є ту перед нёв!... Чом вещь раз не пришов за нёв? Може бы ся то вшытко інакше скінчило? Не знати...

– Я ся хотів женити. А ты... Ты штудовала. Не хотів єм ті попсути жывоť – як кібы одгаднув ей думкы, – повів Яро. – А што ты? Як ся маш? Оддала єсь ся? Маш діти? – засыпав ей вопросами.

– Я? Я ся мам добрі, – повіла через слызы Ілька.

– Ты плачєш?

– Ні... Лем так. Дашто мі впало до ока.

– Але гей. Што є з тобов?

– Ярку, кібы єсь знав, кібы ты знав?... – з плачем повіла Ілька і впала му на груди, ломлячі ся в хырбеті.

Яро з Ільков выступили з влаку і зістали стояти на росыпанім піску тісно коло коляі. Ілька была дома. Была рада, же Яро прийав ей позваня. Іщі раз. Вдячно ся му попозерала до очей, стисла му руку.

Осінь. Пестра палєта фарєб ся выльляла на бескідьскы лісы. Пофарбила їх пятеракыма фарбами – нажовто, кавєєво, темносинє і чорно. А на над нима іщі гев-там зелена ся зеленіла. Про малярю – рай над раєм. Бєрь до рук пензель і малюй до здыху. Про чоловіка – оаза покоя, оддыху і неперевершеної насолоды. В осени ся втихомирєє сердце – не так міцно товче, змірнєє ся пулз, природа мірно дыхать, а з нёв ай чоловік.

– Подьме піш, – повіла Ілька. – До нас недалеко. Пару кілометрів. Сугласиш?

– Єм за! – прикынув Яро.

Їмили ся за руки і пішли коло штрекы. За пару минут перешли через місток і нашли ся на пішнику коло поточінкы. Яро перескочів воду і подав Ільці руку. Обятя были горячі. Ілька займала по дыху і снажала ся выслободити з Яровых дужых рук. Тот увольний стиск. Ілька не выужыла слободу, але зістала в плені Ярового обятя.

– Я ся жєнивє, але мі то не вышло. Уж з жєнов не жыю. Порядный рік... – повідав Яро. – Часто єм думав на тебе. Чом єм тогды не почекав? Чом єм не почекав?

Ільці ставало млінно од тых слов. Боввала сама зо собов. Іщі лем недавно зажыла пекло з хлопом, а теперь? Теперь што ся отварять перед нёв? Нове пекло, або рай? Пекло уже зажыла. Ілька сі припомняла бісіду жєн під спырхов. Голосы радили, же треба почати такой, бо інакше ся то не подарить. Попозерала на Яра і дуже ся заганьбила. Кров ей вдарила до твари.

– Чом єсь тогды не почекав? – склюбачіла ся на Яровій груди. Тот ю погладив по волосю і обьяв шырокыма обьятями. Їх тіла ся зєвели на листяный покровець. „Нйй буде рай!“ – подумала Ілька і вернула Ярови горячий цілунок. Їх тіла сплынули доведна, як Бог приказав.

Вже ся цалком стемніло, кідь ся бжыжили ід сєлови. Ілька ішла тихо, без слов, із втуплєным до землі поглядом. Яро хотів бісідувати, розмаховав руками, неперестанно гєстікуловав.

– Я пожадам о розлуку. Увидиш, буде добрі, – повів в запалі.

– Ідь гет! – повіла з нічого ніч Ілька.

– Де? Што ты говориш? – занєнав ся Яро.

– Не хочу тя відіти! Падай! – Ільці ся Яро так збрыдив, же не могла на нёго ани попозерати. Што лем наробила? Што зась вытворила?

Яро зістав стояти, як стовп. Думав, же ся му то снєє. Тадь так красно їм было доведна! Боже, чом? Не застиг додумати думку, як Ілька вхопила ташку, яку ей помагав нести, і пустила ся до втіку.

– Ілько! Ілько! – кричав за нёв Яро. Але тота ся не озывала. Втікала, як перед нещастєм. Ташка в ей руках танцёвала з єдного бока на другий, зменшовала ся, аж наконець ся з нёй стала маленька цятка. Яро напопрігав очі, хотів ей якнайдовше відіти, але нічна молга цятку цалком поглотила, як і Ільчину поставу, што ся скрыла за высоким берегом.

Стояв на роспутьі і ніч не розумів. Кібы ся го тепєрь дахто дашто просив, поважовав бы го за дурня, або принаймі за дерзкого чоловіка, што ся не розумить психології і хоче му дашто радити. Та й Яро ніч не розумів. Стояв там з выгумованым мозгом. Не ішло му до головы, чом ся дав зманіпуловати дівці, котру третіраз в жывоті відів. Мав з нёв добры помыслы, то правда. Але она? Чом втекла і ніч му не повіла? Чув ся, як збитый пес. Ани з воза, ани на віз. Стояв на роспутьі не знати доколи. Може го там нашло ай рано. Ой, рано-ранєнько, кідь выходило сонєнько...